

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ
2011. 2014**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Patrik Mráz

**Úloha SNB v letech 1945 ě 1990 p ě zajiřování
bezpečnosti osob a majetku**

Praha 2014

Vedoucí diplomové práce

PaedDr. Ing. Jan Zelinka

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME)

2011-2014

BACHELOR THESIS

Patrik Mráz

**Role of SNB in ages 1945-1990 in ensuring security of
people and property**

Prague 2014

The Bachelor Thesis Work Supervisor

PaedDr. Ing. Jan Zelinka

Prohlášení

Prohlazuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Všechnou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezentováním a postupným svěřením své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 26. 5. 2014

Patrik Mráz

Podkování

Chtěl bych podkovat svému prvnímu vedoucímu práce panu Doc. JUDr. Pavlovi Mackovi CSc., za péči a vedení mé bakalářské práce, dále panu profesoru PaedDr. Ing. Janovi Zelinkovi, za pomoc při dokončení mé bakalářské práce.

Anotace

Má bakalářská práce je zaměřena na zajištění bezpečnosti osob a majetku od roku 1945 do roku 1990. Práce obsahuje poznatky získané z odborné literatury.

Bakalářská práce je rozdělena do devíti kapitol. Po úvodu v práci jsou ve druhé kapitole teoreticky vysvětleny základní pojmy, které se vztahují k bakalářské práci, zejména k bezpečnostním sborům a jeho složkám. Obsah třetí a čtvrté kapitoly charakterizuje poválečné období, jejich vývoj, fungování bezpečnostních složek a režim, kterým se stát v této době řídil. Náplní páté a šesté kapitoly bakalářské práce je charakteristika a činnost Sboru národní bezpečnosti a jeho součástí jako je Veřejná bezpečnost a Státní bezpečnost. Sedmá kapitola popisuje pomocné aktivity občanů bezpečnostním složkám. V osmé kapitole jsou uvedeny všeobecné záležitosti činnosti bezpečnostních sborů a devátá kapitola obsahuje komparaci policie a etnicity, tedy srovnání bezpečnostních sborů v současnosti a v minulosti.

Klíčová slova

etnicita, obecní policie, pomocné aktivity občanů, Státní policie, státní bezpečnost, sbor národní bezpečnosti, veřejná bezpečnost.

Annotation

Annotation My bachelor thesis is focused on securing safety of persons and property from 1945 to 1990 and with particularly role NSC. Thesis includes knowledge obtained from a professional literature. Bachelor thesis is divided into 9 chapters. After the introduction there are theoretically explained the basic concepts in the second chapter, which bind to bachelor thesis, especially to safety corps and its units. Content of the third and fourth chapter characterize period after the big wars, their progression, functionality safety forces and a system, which state followed to in this period. In the fifth and sixth chapter of bachelor thesis is characteristic and activity of National Safety Corps and its parts like Public safety and State safety. Seventh chapter describes activities of citizens, that helps Safety corps and ninth chapter compared police and gendarmerie, in other words compared Safety corps currently and in the past.

Key words:

community police, helping activities of citizens, national police, national safety, national safety corps, public safety, genderarmerie

OBSAH

Úvod	9
2.Analýza základních pojm	10
2.1 etnictvo.....	10
2.2 Sbor národní bezpečnosti (SNB).....	13
2.2.1 Veřejná bezpečnost.....	14
2.2.2 Státní bezpečnost.....	14
2.5 Policie	14
2.5.1 Obecní policie	15
3.System bezpečnostních orgánů vnitřních na našem území po roce 1918.....	18
4.Charakteristika společensko-politické situace po roce 1945.....	22
5.Sbor národní bezpečnosti a jeho organizace po roce 1945, 1949, 1965 a 1974.....	25
6.Součástí SNB . Veřejná bezpečnost a Státní bezpečnost.....	30
6.1 Veřejná bezpečnost (VB)	30
6.2 Státní bezpečnost (StB)	33
7.POMOCNÉ AKTIVITY OBĚHŮ	34
7.1 Pomocná stráž veřejné bezpečnosti (PS VB)	34
7.2 Pomocná služba dopravních inspektorátů (DI) VB	36
7.3 Pomocná stráž VB na železnici.....	37
7.4 Jednotky Pomocné stráže veřejné bezpečnosti Československého svazu mládeže (PS VB - SM)	37
7.5 Oběhů dopravní inspektorátů	38
7.6 Pomocníci pohraniční stráže (PPS)	38
8.Všeobecné záležitosti vnitřních bezpečnostních sborů	39
8.1 Vztah mezi úřady a mezi poskytovateli služeb SNB a jejich chování.	40
8.2 Znalosti poskytovatelů služeb SNB.....	41
8.3 Rozdělení služeb SNB	42
8.4 SNB a její zvláštní předpisy v postupech	44
9.Komparace vybraných institutů bezpečnostních sborů v historii a současnosti.....	46
9.1 Policie versus etnictvo.....	46
9.1.1 etník a policista a jejich použití výzbroje.....	47
9.1.2 etnictvo a Policie v oblasti silničního provozu.....	48
9.1.3 etnictvo a Policie v oblasti trestné vinnosti	48
Závěr.....	50

ÚVOD

Společnost, v níž žijeme, prochází neustále změnami, jež jsou odrazem společensko-politických změn a s nimi souvisejících změn organizace a fungování státního aparátu. Dlouhý a trvalý proces má budování demokratického státu, a v tomto hraje velkou roli policejní organizace státu z hlediska ochrany jednotlivců, tak stále se tvořících statků materiální i nemateriální povahy. Předmětem zájmu policejních a bezpečnostních orgánů je oblast společenských vztahů absolvující neustále podstatné změny.

Postupně jak vznikaly a vyvíjely se státní útvary, vytvářely se v jejich rámci instituce zajišťující dohled nad dodrůváním stanovených pravidel. Během této uplynulé historie se takto vyvinulo celé odvětví státní správy, které zajišťovalo ochranu bezpečnosti osob, majetku a veřejného pořádku. Proto se pro tuto instituci vžil obecný pojem policie, kdy je součástí bezpečnostní správy státu přímo vykonávající dohled nad chováním osob na jeho území.

Takovou institucí, jež v ČR dohlíží na dodrůvání právního řádu, je Policie České republiky. Jde o ozbrojený bezpečnostní sbor, který se podílí na uskutečnění bezpečnostní politiky státu zejména tím, že zajišťuje ochranu osob, majetku a veřejného pořádku. Policejní činnost je službou veřejnosti. Příslužníci policie mají rozsáhlá oprávnění, která často prolamují ústavně zaručená práva občanů, a slouží k tomu, aby policie byla schopna plnit úkoly svěřené právním řádem a zajišťovat bezpečnost na území státu a jeho obyvatelů.

Avšak současná podoba policejního systému si prošla mnoha reorganizacemi a změnami ovlivněnými společensko-politickou situací uplynulých let. Bakalářská práce si proto klade za cíl podat stručný přehled policejní a jiných bezpečnostních sborů činných na našem území po roce 1918, zejména pak v letech 1945 - 1990. Cílem krátkého historického exkurzu je postihnout vývoje bezpečnostních orgánů na našem území, jakož i komparace jejich struktury a organizace činnosti. Hlavním cílem je analýza postavení a činnosti Sboru národní bezpečnosti a jeho složek. Veřejné a státní bezpečnosti, jakož i dalších subjektů veřejně pomocných aktivit občanů působících v dané oblasti.

Bakalářská práce je rozdělena do deseti kapitol. Každá kapitola vysvětluje a popisuje činnost a historii bezpečnostních sborů. Při psaní bakalářské práce bylo použito metody historického zkoumání a metody analýzy právní úpravy postavení a činnosti policejních a jiných bezpečnostních orgánů činných po roce 1918, zvláště

v období 1945 . 1990. Bylo využito rovněž metody syntézy a metody komparace institucí a orgánů v minulosti a současnosti.

2. ANALÝZA ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Již ve starověku si jednotlivé státy vytvářely pro boj s vnějším nepřítelem instituci armád neboli vojska pro svou ochranu. Vedle obrany státu armáda plnila i ochranu vnitřní stability státu, tj. boj s vnitřním nepřítelem. S rozvojem organizace státu docházelo ke specializaci jednotlivých složek. Vedle vojska se později objevily samostatné bezpečnostní sbory, určené k ochraně vnitřního pořádku. Označení těchto sborů prošlo dlouhodobým vývojem.

2.1 etnictvo

etnictvo bylo vojensky organizovaným bezpečnostním sborem, plnícím bezpečnostní úkoly na celém území státu. Definitivní podobu nabyla organizační struktura vydáním zákona o etnictvu č. 299/1920 Sb. ze dne 14. dubna 1920. Tímto zákonem bylo etnictvo definováno jako: „vojensky organizovaný sbor určený k ochraně a podřízení k tomu, aby podle stávajících zákonných předpisů a podle nařízení příslušných úřadů státních udržoval v celém území veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost.“

etnictvo bylo orgánem státní politické správy určeným k vykonávání bezpečnostní služby s podřízeností státním politickým úřadům. V oblasti výcviku, využití, kázně a kontroly služby a dále ve věcech správních a hospodářských bylo podřízeno etnickým důstojníkům. V poslední instanci pak v obou uvedených oblastech podléhalo ministerstvu vnitra. K udržování vojenského pořádku a kázně ve sboru byl povolán generální velitel etnictva, který byl přidělen na ministerstvo vnitra. MV rozhodovalo o tom, jak má být etnictvo organizováno, o požadavcích, jak bude vykonávána služba a jak mají být etníci vycvičeni.¹

Organizace etnictva musela rovněž odpovídat organizaci ostatních úřadů a v místech, sídel politických a soudních úřadů byla zřízena příslušná etnická

¹ Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

velitelství. Aby byla zajištěna komunikace mezi etnicky a armádou, byl k etnicku přidělen důstojník vojska. Jistou zvláštností bylo povolávání příslušníků etnicka v určitých letech k vojenským cvičením, při kterých etníci podléhali vojenským předpisům a zákonům. Těchto cvičení se účastnili etníci, kteří s přihlednutím k tomu byli jinak povinni vojenským cvičením podle branného zákona. Při válečném stavu musela pak přejít část etnicka k polní bezpečnostní službě pod přímé vojenské velení.²

Politický úřad prvního stupně byl představeným úřadem pro etnicko, v jehož obvodu byla služba vykonávána a přísluzelo mu bezprostřední řízení služby a dohled nad jejím vykonáváním. Pokud bylo třeba učinit etnicka samosprávným městem, nebo městem s tzv. municipálním právem, povolával je do služby politický úřad druhého stupně. Ostatním státním civilním a vojenským úřadům, jako i samosprávným úřadům nebylo etnicko podřízeno.

Soudy a státní zastupitelství v případě trestní pravomoci byly oprávněny vyžadovat si službu etnicka přímo. Pokud zločin jiné obory působnosti jak trestní, mohly dožadovat etnické služby prostřednictvím příslušných politických úřadů. Tímto způsobem mohly oinnost etnicka žádat státní civilní a vojenské úřady a úřady samosprávy. Politické státní úřady rovněž určovaly, kdy má etnicko spolupůsobit v záležitostech místní policie. Nesměla tím ovšem utrpět etnická bezpečnostní služba.

etnicko podléhalo vojenským trestním zákonům a soudům a platil pro něj vojenský služební řád. Disciplinární předpisy pro něj stanovilo MV. Službu konající etnické ml zákonem stanovená práva strážně civilní i vojenské a souasně oprávnění použít zbraň. Souasně byli oprávněni proti osobám, proti nimž zakrovali, učinit slovesné jméno zákona této výzvy, v etnické osoby vojenské, povinen uposlechnout. Později si vzak mohl na jednání etnicka stávkovat.³

² MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnicka I. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 68-94. ISBN 80-86477-26-6.

³ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnicka I. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 68-94. ISBN 80-86477-26-6.

Obrázek . 1: Na obrázku je vyobrazen etník z doby vzniku SR. Československá republika po svém vzniku v roce 1918 převzala uniformy i strukturu rakouskouherského etnictva. Uniformy byly zedozelené a hierarchie i hodnosti byly vojenského stylu.

Zdroj: archiv Muzea policie R

Obrázek . 2: Na obrázku je uniformovaný etník. V roce 1938 byly bezpečnostní složky na vrcholu slávy. Policejní organizace měla strukturu doznala oproti roku 1918 velkou spoustu zásadních změn. Hlavně díky vývoji techniky vzniklo několik nových specializovaných útvarů, jako silniční etnictvo, pátrací etnictvo atd. V roce 1938 u nás bylo přes 100 policejních útvarů.

Zdroj: archiv Muzea policie R

2.2 Sbor národní bezpečnosti (SNB)

SNB byl vytvořen jako výkonný orgán správy národní bezpečnosti z vybraných partyzánských a revolučních jednotek, jako i z osob, které se vrátily z koncentračních a internačních táborů, pro prozkoumání jejich státní, národní a mravní spolehlivosti. S ním postupně se splynout po provedení ošetření partyzánské bezpečnosti dosavadních bezpečnostních uniformovaných sborů. Úkolem SNB bylo podle stávajících zákonných předpisů a nařízeních pověřených úřadů udržovat na území SR veřejný pořádek a bezpečnost. Avšak pro zájmy, z důvodu aby bezpečnostní služba uvedených složek byla dána do potřebného souladu a byly jí dokonale využity k plnění bezpečnostních úkolů, byly všechny tyto uniformované sbory přiděleny ke Sboru národní bezpečnosti. SNB se podílel na řešení tzv. malé kriminality a prostřednictvím speciálních útvarů na ochranu státních hranic. Kromě toho byly zároveň další organizace samostatné bezpečnostní složky – kriminální, zpravodajská a státní bezpečnost.

SNB jako orgán státní politické správy byl v ohledu výkonu bezpečnostní služby podřízen státním politickým úřadům, jimiž byly MV, ZNV a ONV. Státní politické úřady dále dbaly na to, pokud měl SNB působit v záležitostech místní policie, aby tím netrpěla bezpečnostní služba.

K zamezení činnosti nacistických skupin tzv. werwolf složených především z bývalých partyzánské SS a členů Hitlerjugend, byl vytvořen Pohotovostní Pluk 1 NB. Pluk prošel vzhledem k potřebě jeho rychlého nasazení intenzivním výcvikem a byl nasazen především k strážení státní hranice, kterou střežilo celkem 12 rot pluku s počtem 1 500 partyzánské, což však bylo nedostačující. I proto docházelo k reorganizaci pluku a vytvoření Pohraničních útvarů SNB – 9 600.

Ochrana veřejné bezpečnosti, zejména ústavního zřízení, lidových práv a svobod, zaručených ústavou, bezpečnosti osob a bezpečnosti veřejného i soukromého majetku, dohled nad veřejným pořádkem a veřejnou mravností tak, aby každý občan mohl žít bez obav. Toto byly úkoly SNB. Jeho hlavním úkolem bylo chránit na celém území Československé republiky v rámci právních předpisů a podle příkazů správních úřadů národní bezpečnosti veřejný zájem, jež náleží do tohoto oboru.

Sbor byl vojensky organizován a jeho členové podléhali vojenským soudům a vojenským trestním zákonům, ale po dobu své činnosti služby byli zproštěni vojenské služby. Sbor byl jednotný a všechny jeho složky podléhaly jednotnému velení. V čele sboru stál hlavní velitel, jemuž přísluzelo pevnost udržení vojenského pořádku a kázně, výcvik a využití členů Sboru. Byl jmenován a odvoláván prezidentem

republiky na návrh vlády. Sbor byl tvořen poádkovou složkou, kriminální složkou a státo-bezpečnostní složkou. Ke sboru bylo přidáno také bezpečnostní letectvo.

Součástí SNB byly dvě složky. První byla Veřejná bezpečnost (VB) a druhou byla Státní bezpečnost (SB).⁴

2.2.1 Veřejná bezpečnost

Veřejná bezpečnost byla uniformovanou složkou, která se podílela na udržování veřejného pořádku a stíhání kriminální činnosti a byla řízena českým a slovenským ministerstvem vnitra, kdy v jejím čele stál velitel a jeho dva zástupci a pomocník pro bojový výcvik, strážník a hlídkovou službu.

2.2.2 Státní bezpečnost

Státní bezpečnost byla tajnou politickou složkou sboru, která svou činností potlačovala občanská a lidská práva, zpechovala a zikanovala odporce totalitního režimu a udržovala rozsáhlou síť spolupracovníků -agentů a byla řízena Federálním ministerstvem vnitra (ČSSR)

Sbor národní bezpečnosti zanikl v roce 1991 a byl nahrazen Policíí České republiky.⁵

2.5 Policie

Nejobecnějším označením pro všechny typy bezpečnostních sborů je policie, jež byla užíována zprvu ve významu vnitřní civilní státní správy. V historickém vývoji byl výraz policie užíván původně ve dvou významech, jedna ve smyslu činnostním jako označení pro činnostní náplň bezpečnostních orgánů, tak i ve smyslu institucionálním jako označení pro bezpečnostní složky. Přitom první význam přezel postupně mezi archaismy a v moderním pojetí je policie chápána téměř výhradně v institucionálním slova smyslu. Policie má plnit celou řadu úkolů, které můžeme rozdělit na dvě kategorie, a to je ochrana jednotlivého občana a ochrana zájmů státu i obce.

Policíí rozumíme ozbrojený bezpečnostní sbor, dohlížeující nad obecným, veřejným i jednoduše řečeno pořádkem jako takovým, a jež v rámci státu, měst, obcí. Policie je institucí, která se vyvíjela velmi dlouho. Slovo policie je stejného původu jako

⁴ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

⁵ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

slovo politika. Znamenají zhruba pé i o obec i v zirkím pojetí o v ci ve ejné. Polis . byl m stský stát, ecky obec a byl základem otroká ské demokracie. Zde byly po átky sou asné policie, nebo v m stských státech byly vytvá eny organizace, které zajiz ovaly po ádek a dodr0ování zákon . P es tyto vývojová stádia m 0eme o vzniku prvních policejních organizací tak, jak je známe dnes, lze hovo it a0 v dob vzniku stroj a pr myslové revoluce.⁶

Vznik policie je pevn spojen s ur itým vývojovým stádiem lidstva, jeho duchovní vysp lostí a uv domováním si a prohlubováním zásad demokracie, úrovn právní a legislativní a nutností chránit spole enskou v tzinu, dodr0ující celospole enské zájmy p ed t mi, kte í je naopak ohro0ují.

V sou asné dob je Policie eské republiky jednotný ozbrojený bezpe nostní sbor z ízený zákonem eské národní rady ze dne 21. ervna 1991. Slou0í ve ejnosti. Jejím úkolem je chránit bezpe nost osob a majetku, chránit ve ejný po ádek a p edcházet trestné innosti. Plní rovn 0 úkoly podle trestního ádu a další úkoly na úseku vnit ního po ádku a bezpe nosti sv ené jí zákony, p edpisy Evropských spole enství a mezinárodními smlouvami, které jsou sou ástí právního ádu eské republiky.

Policie eské republiky je pod ízena ministerstvu vnitra. Tvo í ji policejní prezidium, útvary s celostátní p sobností, krajská editelství policie a útvary z ízené v rámci krajských editelství. Zákon z izuje 14 krajských editelství policie. Jejich územní obvody se shodují s územními obvody 14 kraj eské republiky.⁷

Z policejních organizací, které byly ízeny výkonnou mocí ve stát , se v pr b hu doby odzt povaly další slo0ky. Rovn 0 vznik komunálních . obecních policií, m l sv j pr b h.

2.5.1 Obecní policie

Obecní policie je obecní organiza ní slo0ka obce a lze ji charakterizovat jako ozbrojený policejní bezpe nostní sbor, z izovaný obecným zastupitelstvem jako specifický nástroj obce, jeho0 ve ejn prosp znou inností zajiz uje obec klid a po ádek na svém území. St 0ejním úkolem obecní policie je zabezpe ování místních zále0itostí ve ejného po ádku. V instituci obecní policie jde tedy o ást ve ejné správy,

⁶ MACEK, P., FILÁK, A. Základy teorie policejn bezpe nostní innosti. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 5, 16 . 20, 44 . 50, ISBN 80-86477-21-5.

⁷ Policie eské republiky. [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.policie.cz/clanek/o-nas-policie-ceske-republiky-policie-ceske-republiky.aspx>.

pe ující o bezpečnost obal v daném obecném teritoriu. Obecní policie nenahrazuje innost Policie R. Charakteristika obecní policie je dána i obecn závaznými právními p edpisy a podzákonými akty, které vytvá ejí rámec její innosti, stanovují její kompetence, rozsah innosti, práva a povinnosti jejich pracovník . Jsou ur itým teoreticko-právním základem, který však je nezbytné v praktickém výkonu slu0by bezpodmíne n dodr0ovat a z n ho vycházet.

Charakter obecní policie ur uje její základní zákon, legalizující její existenci. Obecná charakteristika je dána zákonem . 553/1991 Sb., §2 zákona o obecní policii, p í em0 p ímo strážník m ur uje, na co se konkrétn zam ují p í zabezpe ování místních MZVP. Jde p edevzím o dohled, preventivní p sobení na dodr0ování obecn závazných právních p edpis , vymezujících ochranu ve ejného po ádku. Tato innost m 0e být konána p í hlídkou, autohlídkou nebo kombinací obou zp sob , zákonem není p ímo rozlizená a ulo0ena a je tedy p ímo ovlivn na filosofií a rozhodnutím vedoucích pracovník , té které obecní i m stské policie, p í em0 mnohdy nejde ani tak o optimální pot ebu jako o finan ních prost edích a jejich vyu0ití.

Díl í charakteristiku územn p íslužné obecní policie vytvá í pak typické, nej ast ji vykonávané preventivní slu0ební innosti a do obecného pov domí vstupují nejvíce frekventované slu0ební zákroky a úkony, které jsou v zásad rozlizeny tím, zda jde o obecní i m stskou policii, ili o jak velký územní celek se jedná, kolik má konkrétní sbor strážník , v jak dlouhém asovém úseku p sobí, co0 nazna uje i úrove zkuzeností, které doposud získal. Obecní policie mohou rozlizovat i formy a zp soby výkonu innosti, p edevzím v pro n typickém terénu na ve ejnosti, zejména na ulici.⁸

Obecní policie rovn 0 p íspívá k ochran bezpečnosti osob a majetku. Slovo p íspívat nazna uje, 0e obecní policie ne ezí tuto problematiku komplexn , ale podílejí se p edevzím preventivn , podp rn , s ohledem na záva0nost provin ní, proto0e celá ada protiprávních jednání z této oblasti má charakter trestné innosti, kterou krom základních zákrok a úkon strážníci ne ezí. Jde p edevzím o kompetenci Policie R a orgán inných v trestném ízení.

Strážník m obecní policie je ze zákona sv en rovn 0 dohled nedodr0ování pravidel ob anského sou0ití. Spole n s policisty Policie R jsou strážníci zpravidla prvními, kte í se v praxi s jejich poružením setkávají, pokud se pozkození neobráí

⁸ MACEK, P. a kol. Bezpečnostní slu0by. Praha: POLICE HISTORY, 2008, 1, 73-79. ISBN 978-80-86477-48-0.

přímo po proběhnutí takovýchto událostí na kompetentní orgány oprávněné takovátoto narušení řešit.

Obecní policie je zmocněna zákonem o obecní policii odhalovat, zjišťovat a odstraňovat porušení bezpečnosti, jejichž rozsah je v tomto zákoně přímo stanoven. V této souvislosti je třeba poznamenat, že k přímému řešení bezpečnostních porušení je strážníkům umožněno ukládat a vybírat v blokovém řízení pokuty do 1000 Kč.

Typickým rysem obecní policie, který pevně zakotvil ve v domě občanů, je ukládání blokových pokut za porušení bezpečnosti a plynulosti silničního provozu, avšak jen za ty, jež byly spáchány neuposlechnutím zákazu vyplývajícího z místní útvary silničního provozu a za porušení bezpečnosti stáním vozidla na chodníku, kde to není dovoleno.

V obecní policii pracují zaměstnanci trojího typu – strážníci, kateleté a ostatní zaměstnanci. Všichni jsou v pracovní právním vztahu k obci. Kateleté musí splňovat všechny požadavky kladené na strážníky, těmi se ale stávají až po získání osvědčení o úspěšném absolvování zkoušky z odborné způsobilosti. Kateleté a ostatní zaměstnanci nepřislouží oprávnění a povinnosti vztahující se jen na strážníky. Platí pro ně práva a povinnosti, které jsou stanoveny obecní policii obecně, nejen výhradně strážníkům.

Strážníci přicházejí bezprostředně do styku s veřejností, vykonávají dobrovolné povolení, vyžadující psychickou a protistresovou odolnost. Jsou tedy pod trvalou kontrolou veřejnosti, jak z hlediska slušebních postupů a přístupu k plnění úkolů, tak i z hlediska upravenosti, způsobu vystupování a jednání s občany. Občané obce a další osoby mají možnost obracet se na strážníky se svými dotazy, žádostmi, ale i upozorněními rázného charakteru, a to jak na strážníky konajícími hlídku na veřejných prostranstvích, tak i na slušbu konající pracovníky obecní policie na slušebnách obecních a městských policií, které jsou zpravidla zároveň i ohlázovny.⁹

⁹ MACEK, P. a kol. Bezpečnostní služby. Praha: POLICE HISTORY, 2008, 1, 73-79. ISBN 978-80-86477-48-0.

3. SYSTÉM BEZPEČNOSTNÍCH ORGÁNŮ V ČESKOSLOVENSKÉ REPUBLICE 1989

Po vzniku ČSR byl převzat celý policejní systém bývalé monarchie. Nadále zde fungovala jistá trojkolejnost policejní správy. Bezpečnostní službu v terénu stále zajišťovalo etnicтво, ve městech a obcích policie státní nebo komunální. etnicтво přitom konalo bezpečnostní služby v městech, obcích, kde nefungoval státní policejní úřad a jeho expozitura. Obecně existovala možnost předání bezpečnostních pravomocí mezi úřady státními a obecními a také docházelo k nahrazování policejních úřadů státních komunálními a obráceně podle potřeby. Důvodem posilování státní policie byly politické požadavky. Proces postátování policejní správy v oblastech se značným podílem nebo převahou německého politicky nespolehlivého obyvatelstva měl dvě období. První bylo po ústředním 20. let, druhé od poloviny 30. let. Do jisté míry obdobná situace byla ve východních částech republiky, kde málo politicky spolehlivou menšinu vytvářeli Maďaři.

Systém státních policejních úřadů byl obdobný jako za monarchie. Vele státních policejních úřadů stáli státní úředníci s právnickým vzděláním. Policejní ředitelé nebo správci policejních komisariátů. Přednost měl úřad byl podřízen potřebný úřednický, kancelářský a zázemí personál, neuniformovaná policie (SNSB) a uniformovaná policie (SUSB). Státní policejní úřady vykonávaly zpravidla agendy jako péče o zachování veřejné bezpečnosti, pořádku a pokoje, záležitosti spolkové, tiskové a shromažďovací, evidence obyvatelstva, péče o bezpečnost osob a majetku, služba dopravní, zbrojní záležitosti, dohled nad divadly, povolování veřejných produkcí, dohled nad hostinci a veřejnými místnostmi, mravnostní a slední záležitosti.¹⁰

V rámci nového československého státu a se stále rostoucí kriminalitou mezi obyvateli musely být budovány nové instituce, které doposud nebyly založeny. Například se jednalo o Všeobecnou kriminální ústřednu, která byla zřízena v roce 1929 při policejním ředitelství v Praze (dále VKÚ). Hlavními úkoly VKÚ bylo zejména vedení ústředního pohledu zločinů, kteří se spáchala celém území ČSR, dále zločinní specialisté zvláště nebezpečných zločinů, a to včetně sbírání informací o těchto osobách a spolupráci při výcviku bezpečnostních orgánů.

Státní policie existovala na území ČSR v podobě státních policejních úřadů. Kromě dvou policejních ředitelství, a to v Praze a Brně a dvou policejních komisariátů, v Plzni a

¹⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnicтва II. - československá republika (1918-1939). Praha: POLICE HISTORY, 1999, 52-73. ISBN 80-902670-0-9.

Moravské Ostrav . Vláda byla zmocněna ke zřízení dalších policejních ředitelství a komisařství zákonem č. 165/1920 Sb.¹¹

Státní policejní úřady vznikaly postupně tam, kde bylo potřeba a hlavně dle finančních možností československé republiky. Podle rozsahu a charakteru úkolů to byla buď policejní ředitelství, policejní komisařství a pohraniční policejní komisařství. Na konci dvacátých let jich bylo kolem třiceti, avšak jejich činnost nebyla nijak speciálně koordinována. Koordinace a spolupráce mezi jednotlivými policejními úřady a státní policejní správou nastala v době nárůstu nacistické hrozby. Na základě vládního nařízení č. 51/1936 Sb., které započínalo sjednocování, policejní úřady vznikly pak podle potřeby a bez ohledu na souhlas obcí. V roce 1938 přesáhl počet policejních úřadů 100.

Města a obce si mohla ustanovit vlastní bezpečnostní službu, tzv. komunální policii. Komunální policie se řídila obecnými předpisy platnými pro policii státní, a zároveň předpisy lokálními, které byly označovány jako směrnice, instrukce nebo policejní řády. Během období První republiky začal být patrný ústup komunálních policií ve prospěch policie státní.

Nejpočetnější bezpečnostní složkou na území SR bylo etnictvo spadající do působnosti Ministerstva vnitra. V jeho čele byl generální velitel etnictva. Generální velitel etnictva byl do funkce jmenován prezidentem republiky z řad etnických důstojníků správních. Generální velitel etnictva byl odpovědný Ministerstvu vnitra za dodržování vojenského pořádku a kázně v etnictvu, dále informoval Ministerstvo vnitra o všech poznátcích, které zjistil, prováděl kontrolu podřízených důstojníků a stanic, řídil výcvik etnických důstojníků, jejich povyzování, přemísťování nebo penzionování, povoloval sázky.

etnictvo bylo vojensky organizovaný strážní sbor podléhající vojenským trestním zákonům a soudům určený k tomu, aby na území SR udržoval veřejný pořádek a bezpečnost. Struktura etnictva se skládala z nejvyšší jednotky v podobě zemského velitelství, níže stála oddělení v jednotlivých zemích a nakonec okresní velitelství, kterým podléhaly jednotlivé etnické stanice.¹²

Zemská etnická velitelství byla zřízena v každé zemi. Jejich sídla byla v Praze, Brně, Opavě, Bratislavě a Užhorodu. V čele zemského etnického velitelství stál zemský etnický velitel. Zemský velitel velel etnictvu v zemi, měl na starost vojenskou,

¹¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva II. - československá republika (1918-1939). Praha: POLICE HISTORY, 1999, 52-73. ISBN 80-902670-0-9.

¹² MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva I. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 68-94. ISBN 80-86477-26-6.

hospodářské a správní záležitosti etnictva, prováděl kontrolu podřízených etnik, zajistil osobní záležitosti etnik (dovolené, výcvik, povolení k sádku), rušil za správné hospodaření s finančními prostředky a materiálem.¹³

etnická oddělení zahrnovala území dvou a více okresů. Všechny tyto jednotky stáli správní etnickí důstojníci. V jednom obvodu etnického oddělení bylo vždy několik okresních etnických velitelství. V jejich čele stál výkonný etnický důstojník, popřípadě vrchní strážník, který byl vojenským představeným všech etnických stanic v okrese.

etnické stanice tvořily nejvyšší organizační články etnictva a byly výkonnými orgány československého etnictva. Obvodní etnické stanice nepočítaly s obcemi. Na etnických stanicích vykonávali etnici tzv. etnickou službu, která byla rozdělena na dvě části: službu obyčejnou, jež patřila k základním povinnostem etníka vykonávána bez zvláštních pokynů a službu zvláštní vztahující se k výkonu vrchnostenských nařízeních a asistencí.¹⁴

Mezi organizačními jednotkami etnictva bylo také Ústřední etnické pátrací oddělení a etnické pátrací stanice. Ústřední etnické pátrací oddělení bylo zřízeno v roce 1922 jako vyvrcholení snah etnictva o samostatnost v oblasti kriminalistiky. Oddělení bylo podřízeno Ministerstvu vnitra. Jeho úkol byl vedení daktyloskopické služby etnictva, podávání znaleckých posudků a jednotné řízení pátrací služby.

etnické pátrací stanice byly zřízeny v roce 1928 u všech okresních velitelství. etnické pátrací stanice měly za úkol vypátrat a zajistit pachatele trestných činů spáchaných v daném obvodu, zajistit odměny, provádět hlídkovou službu, vypomáhat místním etnickým stanicím ve svém obvodu ve výkonu bezpečnostní služby. Provozovalo na celém území SR i letecké hlídky.¹⁵

V průběhu prvních dvaceti let samostatného československého státu absolvovala původní rakouská organizační struktura etnického sboru velké změny. Zavedly se nové činnosti a technické prostředky, kterými disponovaly nově zřízené specializované útvary na jednotlivých stupních etnické organizace. Specializované útvary byly navrženy v územních obvodech a doplňovaly výkon služby etnických stanic. Jejich činnost umožnila a ulehčila zavedení dopravních prostředků jako automobily, motocykly, letadla a telefon, čímž se zvýšila operativnost a akceschopnost

¹³ Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

¹⁴ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva I. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 68-94. ISBN 80-86477-26-6.

¹⁵ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva I. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 68-94. ISBN 80-86477-26-6.

etnického sboru. Další speciální útvary, které byly zřízeny trvale, etnické silniční kontrolní stanice, etnické letecké hlídky a etnické pátrací stanice.

Československá republika se aktivně zapojila do mezinárodní spolupráce v oblastech bezpečnostní politiky. Na úseku kriminální policie byla spolupráce realizována prostřednictvím Mezinárodní komise kriminální policie (MKKP). MKKP byla založena v roce 1923 na mezinárodním kriminalistickém kongresu ve Vídni a jejím hlavním úkolem bylo vytvořit a zajistit plnou spolupráci států a jejich bezpečnostních složek, nebo dosavadní spolupráce pomocí diplomatického zprostředkování nebyla dostatečně rychlá a pružná. MKKP přijala zásadu, že zločin obecného práva je skutek, který je za zločin souhlasně označován v právních řádech smluvních států. SR se také aktivně podílela na vzniku mezinárodní organizace Interpol.¹⁶

V polovině března roku 1939 vznikly na bývalém území Československa dva stejnorodé státní útvary. Protektorát Čechy a Morava a Slovensko, označované jako Slovenský stát nebo Slovenská republika (SR). Oba tyto státy byly v německé sféře vlivu a v obou přisobily i německé bezpečnostní složky, takže se německý policejní systém projevil i v jejich policejních strukturách.

Protektorát nebyl suverénním státem, ale autonomní součástí Německé říše, které ponechal svoji obranu a zahraniční záležitosti. Protektorát měl určité atributy samostatného státu. Existovala zde česká státní správa, kdy byl hlavou prezident, české bezpečnostní složky, dokonce i jistý druh armády (vládní vojsko). Ovšem česká správa byla nadřazena německé okupační správě, takže nebylo převzato německé zákonodárství, přisobily zde německé bezpečnostní složky a po celou dobu bylo území Čech a Moravy obsazeno německou armádou (pošádková policie. Šchupo, kriminální policie. Kripo, tajná policie. Gestapo, informační služba. SD).¹⁷

Během okupace byly provedeny etnické změny v protektorátních bezpečnostních sborech. Podstatné bylo zejména zrušení SNSB. Neuniformovanou složkou policie zůstala pouze policie kriminální. Vezkerá činnost v oblasti politické policie byla podřízena německé okupační správě.

Podstatné změny přinesla reorganizace v roce 1942. Bezpečnostní složky se organizací rozdělily na dvě součásti. protektorátní uniformovanou policii (etnictvo, uniformovaná vládní policie, uniformovaná obecní policie a pošádární policie) a neuniformovanou protektorátní policii (vládní kriminální policie a obecní kriminální

¹⁶ MACEK, P., FILÁK, A. Základy teorie policejní bezpečnostní činnosti. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 5, 16. 20, 44. 50, ISBN 80-86477-21-5.

¹⁷ MACEK, P., FILÁK, A. Základy teorie policejní bezpečnostní činnosti. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 5, 16. 20, 44. 50, ISBN 80-86477-21-5.

policie). U protektorátního MV vznikla dvě generální ředitelství. Generálním velitelem uniformované protektorátní policie se stal velitel německé policejní policie u říšského protektora, generálním velitelem neuniformované protektorátní policie velitel německé bezpečnostní policie a SD. Zásadní změna pak byla provedena v roce 1944, kdy všechny tyto složky byly sloučeny do jedné, označené protektorátní policie, kterou bylo součástí i hasičstvo z povolání. Bylo zde patrné přizpůsobení se německé organizační struktuře.¹⁸

4. CHARAKTERISTIKA SPOLEČENSKO-POLITICKÉ SITUACE PO ROCE 1945

Po obnovení SR se její organizace bezpečnostní správy nevrátila k předválečnému systému. V roce 1945 se základem nové státní moci v osvobozeném Československu stal Kozický vládní program. 17. dubna 1945 schválila vláda hlavní zásady pro vytvoření nového bezpečnostního aparátu země. Prezidentem SR byl Edvard Beneš, který stanul, jako čtvrtý prezident v době obnoveného státu. Do čela Ministerstva vnitra nastoupil komunistický politik Václav Nosek. Směr výstavby nového bezpečnostního sboru formuloval nový ministr vnitra do tří hlavních bodů:¹⁹

1. ponechat stávající složky bezpečnostní správy ve výkonu služby, vzhledem k tomu, že je zatím není možné nahradit novými orgány.
2. podchytil ozbrojenou masu obyvatelstva a snažit se urychleně doplnit personál bezpečnostní služby.
3. vytvořit speciální pohotovostní jednotky jako zálohy do pohraničních oblastí.

Zajímavostí poválečné organizace bezpečnostní správy bylo vytvoření Pohotovostního pluku 1 Národní bezpečnosti. Ten byl vytvořen roku 1945. Důvodem pro vznik Pohotovostního pluku byla především přítomnost nacistických skupin. Tyto oddíly, sestavené převážně z bývalých příslušníků jednotek SS a Hitlerjugend, prováděly na území obnoveného Československa sabotážní a diverzní akce. Velitelé Pohotovostního pluku 1 Národní bezpečnosti byli většinou důstojníci armády a příslušníci bývalého etnictva. Vzhledem k úkolům Pohotovostního pluku a hlavně

¹⁸ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva II. - Československá republika (1918-1939). Praha: POLICE HISTORY, 1999, 52-73. ISBN 80-902670-0-9.

¹⁹ MACEK, P., FILÁK, A. Základy teorie policejní bezpečnostní moci. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 5, 16, 20, 44, 50, ISBN 80-86477-21-5.

rychlé potěb nasazení, prošli p ísluzníci intenzívním výcvikem a na konci ervence 1945 zaujali pozice v celém severním a severozápadním pohrani í. Jejich hlavním úkolem bylo zabezpe it a st eít obnovenou státní hranici. Obnovená republika uvád la v Őivot nové orgány ve ejné správy - národní výbory . a za ala zajiz ovat svoji vnit ní bezpe nost zp sobem, který odpovídal Kozickému vládnímu programu.²⁰

Záhy po obnovení eskoslovenského státu názvy policista a etník záhy mizí nejen z oficiální nomenklatury, ale po roce 1948 se dostávají dokonce mezi neŐádoucí termíny. AniŐ by to sm lo být p iznáváno, byl prost ednictvím SNB postaven celý bezpe nostní aparát na etnických principech. Jako vzor bezpe nostních struktur byly prezentovány sov tské bezpe nostní sloŐky, které byly v souladu s povahou svého státu zcela zmilitarizovány. Po p echodnou dobu byly sou ástí SNB i v ze ství.

V 50. letech 20. století byla z izována podle sov tského vzoru vojska MV. Z dalzích speciálních sou ástí je moŐno jmenovat pohotovostní pluky, existující krátce po válce a pak znova od 70. let 20. století a zkoly MV. Ze speciálních sou ástí nelze opomenout neprofesní dobrovolnickou Pomocnou stráŐ VB. V povále ném období byly základním lánkem stanice SNB, pod ízené okresním velitelstvím SNB a zemským velitelstvím SNB, nejvyzzím ídicím lánkem bylo hlavní velitelství SNB. Zde byla v podstat etnická struktura.

Od roku 1949, kdy byly zruzeny zem a zavedeny kraje, byla tomu p izp sobena i velitelská struktura SNB. Byly z ízeny krajské správy a okresní odd lení. Území okres byla rozd lená na okrsky, obsazené okrskovými zmocn nci. Teritoriální reorganizace byly provedeny v roce 1960 v souvislosti se z ízením SSR a nového krajského uspo ádání.

V roce 1960 vzezla v platnost nová ústava, která vedle proklamace a zavedení r zných formálních atribut u inila dosti závaŐný zásah do oblasti slovenské autonomie. Po roce 1964 byla základním výkonným lánkem obvodní odd lení. Vnitrostranické rozbroje komunistických p edák vyústily na p elomu let 1967 . 1968 v „palácovém p evratu“V lednu 1968 byl první tajemní a prezident SSR A. Novotný odstran n z vedoucí stranické funkce a v b eznu 1968 i ze státní. Do ela vedení KS4 se dostal slovenský stranický funkcioná Alexander Dub ek, který se stal symbolem PraŐského jara 1968. Rok 1968 m l odpovídající vliv i na bezpe nostní sloŐky, i kdyŐ výrazn ji se to projevilo aŐ v následujících letech. Za federativního uspo ádání po roce 1969 do p sobnosti FMV spadala StB, kriminální sluŐba, vojska MV a n které dalzí

²⁰ MACEK, P., FILÁK, A. Základy teorie policejn bezpe nostní innosti. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 5, 16 . 20, 44 . 50, ISBN 80-86477-21-5.

sou ásti do p sobnosti národních ministerstev slo0ky VB. V letech 1979 . 1983 byly vytvá eny v tží obvody odd lení, naopak po roce 1983 byl provád n zp tný proces.²¹

Od roku 1989 se datuje áda zm n, z nich0 mnohé jsou v platnosti dodnes. Celkem ty icet let trvající vláda komunistické strany se hroutí a republika se navrácí k ideál m demokracie. V návaznosti na zm nu politického klimatu bylo nutno zm nit i právní p edpisy. Z ústavy SSR byl vypuzt n láněk o vedoucí úloze KS , houfn se ruzily p edpisy, které ji0 nevyhovovaly nové dob . Sbor národní bezpe nosti je zruzen a nahrazen Policíí. Bohu0el v euforii ze znovunabyté svobody dochází k útlumu innosti bezpe nostních slo0ek státu. Policie je politickými zpi kami zanedbávána, rozsáhlými prov rkami p ísluzník je oslabována její innost. Otev ením hranic a zjednodužením migrace obyvatel, bou livým rozvojem soukromého podnikání za0ívá republika nebývalý nár st kriminality, a to i v oblastech, které d íve z stávaly trestnou inností tém nedot eny. Objevují se nové zp soby páchání trestné innosti (organizovaný zlo in, rozsáhlé hospodá ské trestné iny, da ové trestné iny, podvody). Pachatelé trestných in vyu0ívají k jejich páchání nových zp sob a metod, které jsou jim novým re0imem zp ístupn y. Obecný nedostatek financí se projevuje i u policie. ¥et í se vzude, bohu0el i na nepravých místech. Vzhled slu0eben a technické vybavení policie ustrnulo na mrtvém bod a vládní p edstavitelé i policie samotná musí stále dohán t rozdíly a odstra ovat nedostatky, které se b hem prvních let po revoluci nast ádaly. Vezkeré tyto faktory tak postupn oslabují d v ru k policii ze strany ob an .²²

StB byla zruzena a její funkce p ezly na bezpe nostní informa ní slu0by, stojící mimo rámec MV. V roce 1991 byl znovu zaveden tradi ní název policie. Ji0 od roku 1990 v souvislosti se zákonem o obcích za aly vznikat první komunální policejní sbory, uzákon éné v roce 1991. Dále vznikalo velké mno0ství soukromých bezpe nostních agentur, které jsou stav ny na komer ní bázi a nemají povahu ve ejné ozbrojené slo0ky. Popsaná situace probíhala na eské i slovenské území a po rozpadu federace byly stávající slo0ky p evzaty ob ma nástupnickými státy.²³

V sou asné R nacházíme v podstat dv autonomní policejní uskupení, na jedné stran je to Policie R, tedy policie státní, a na druhé stran v tží mno0ství

²¹ MACEK, P., UHLÍ , L. D jiny policie a etnictva IV. - eskoslovenská republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

²² MACEK, P., UHLÍ , L. D jiny policie a etnictva IV. - eskoslovenská republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

²³ Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

m stských a obecních policií. Ob tyto sou ásti se ídí zákonnými ustanoveními jez z doby federace ve smyslu pozd jzích úprav, jich0 bylo za poslední desetiletí provedeno v tzi mno0ství.²⁴

5. SBOR NÁRODNÍ BEZPE NOSTI A JEHO ORGANIZACE PO ROCE 1945, 1949, 1965 A 1974

Dne 30. ervna 1945 vzniknul nový bezpe nostní sbor - Sbor národní bezpe nosti (SNB), který navázal na bezpe nostní sbory p edvále ného eskoslovenska. Systém SNB se skládal ze dvou ástí. Jednu ást tvo ila Ve ejná bezpe nosti (VB), která zajiz ovala po ádkovou a kriminální slu0bu. Druhou tvo ila Státní bezpe nosti (StB) zajiz ující funkci politické policie a zpravodajskou slu0bu.

Základním lánkem nového systému se staly stanice SNB, které byly pod ízeny okresním a zemským velitelstvím SNB. Na vrcholu systému stálo hlavní velitelství SNB. Systém SNB byl ministrem vnitra Noskem od po átku budován jako opora Komunistické strany a jejím mocenským zám r m. Rozsáhlá personální opat ení a istky v SNB, které m ly za následek likvidaci nepoliti nosti této bezpe nostní slo0ky, po átkem roku 1948 p ímo vyvolaly vládní krizi a následn umo0nily komunistický p evrat. SNB a zejména StB se stávají významnou oporou nového re0imu. StB se aktivn podílí na likvidaci vzech odp rc re0imu a jeho reforem, na rozsáhlých perzekucích obyvatelstva (zejména len ostatních politických stran ne0, inteligence, ale i bojovník proti nacismu a nepohodlným len m komunistické strany).²⁵

První zm na v systému SNB nastala v roce 1949, kdy byl vydán zákon . 286/1948 Sb., o národní bezpe nosti, ze dne 21. prosince 1948, který SNB charakterizuje jako výkonný orgán Ministerstva vnitra a krajských a okresních Národních bezpe ností. SNB byl dále charakterizován jako jednotný a vojensky organizovaný sbor, zajiz ující ochranu lidov demokratického z ízení, st e0ení stání hranice, zajiz ování bezpe nosti osob a majetku a udr0ování ve ejného po ádku. V návaznosti na z ízení 13 kraj dozlo ke zruzení zemí a pro zajiz ování úkol národní bezpe nosti byla v rámci bezpe nostních referát Krajského národního výboru z ízena

²⁴ MACEK, P., FILÁK, A. Základy teorie policejn bezpe nostní innosti. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 5, 16 . 20, 44 . 50, ISBN 80-86477-21-5.

²⁵ Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

krajská velitelství Národní bezpečnosti. Tím došlo ke změně organizační struktury SNB, kdy byly zavedeny krajské správy a jim podřízena okresní oddělení. Území okres bylo rozděleno na tzv. okrsky obsazené okrskovými zmocněnci. Během roku 1948 dochází dále k vytvoření pohotovostních oddílů krajského velitelství národní bezpečnosti, výjimkou u Okresního velitelství národní bezpečnosti.²⁶

V oboru trestní pravomoci soud byly soudy a úřady veřejné žaloby oprávněny požadovat služby od Sboru přímo. V jiných oborech působnosti však pouze prostřednictvím krajských a okresních Národních výborů. Stejným způsobem se mohly požadovat služby Sboru i další úřady, ústřední úřady pak prostřednictvím Ministerstva vnitra.

Povinnost poskytnout pomoc na požádání uvedených úřadů a soudů přicházela v úvahu pouze při nebezpečí v prodlení, případně o provedeném úkonu měla být podána zpráva NV. Povinnost vykonat příkazy úřadů a soudů odpadala, jestliže se příkaz zjevně porýl jejich služební povinností, nebo se jím narušovalo vykonávání úřadu, který byl zapovězen trestním zákonem. Příslužníci Sboru měli při výkonu služby práva strážně vojenské i civilní, stanovená zákonem.

Mezi léty 1950 až 1968 došlo v bezpečnostní správě republiky k mnoha změnám a reformám. Na které byly úspěšné jiné nikoliv. Je zde velmi patrná snaha vlády, komunistické strany a vedoucích pracovníků SNB kopírovat a přebírat vzory a metody fungování bezpečnostní správy ze SSSR. Často neuvážené a nesystémové změny vedly k mnoha nedostatkům a chybám ve fungování bezpečnostní správy.²⁷

Na přelomu 50. a 60. let podstatně ovlivnila činnost SNB územní reorganizace státního území. Namísto devatenácti povodních krajů, rozdělených na 306 okresů, bylo nově vytvořeno deset krajů se 108 okresy a hlavní město Praha s deseti obvody. V souvislosti s touto změnou bylo vytvořeno deset krajských správ Ministerstva vnitra a v rámci každé z nich z nich správa Veřejné bezpečnosti. Zůstala však zachována městská správa VB v Praze i se svými obvody odděleními. Na jednotlivých okresech vznikla okresní oddělení Ministerstva vnitra a v jejich působnosti oddělení VB. Přesun činnosti VB do okresních měst měl negativní dopad na výkon služby hlavně v tom, že se vzdalovala od potřeb obyvatelstva. Počínaje 1. 1. 1964 byla zrušována oddělení VB, jako základní organizační články bezpečnostní správy. Jejich

²⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

²⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

úkolem bylo zabezpečení veřejného pořádku, ochrany života, zdraví a majetku občanů, bezpečnosti a plynulosti silničního provozu a další.

Mezníkem vývoje SNB bylo vydání zákona č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, který korespondoval s dalším vývojem společnosti. SNB je charakterizována jako orgán státního donucení, který v celé své činnosti zároveň uplatňuje prostředky společenského působení a prevence, jako orgán, který se plní svých úkolů dle Ústavou SSR, zákony a ostatními právními předpisy.

Po roce 1965 působil SNB jako ozbrojený a podle vojenských zásad organizovaný sbor, podřízený ministru vnitra, který byl plněným nadřízeným všech příslušníků SNB a vykonával nad nimi kázeňskou pravomoc. Příslušníci SNB byli povinni řídit se jeho rozkazy a rozkazy příslušných náčelníků a velitelů. SNB náleželo plnění zajištění ochrany socialistického společenského i státního zřízení, veřejného pořádku, bezpečnosti osob, jakož i majetku. V souvislosti s naplňováním tohoto poslání SNB je zajištění ochrany socialistického společenského a státního zřízení, odhadování a zneškodnění činnosti zaměřené proti SSR a ochrana občanů před nepátelskou činností, předcházení trestné a jiné protisociální činnosti a napomáhání k odstranění jejich příčin a k upevnění socialistické zákonnosti a státní disciplíny. Pokud tak stanovily zvláštní předpisy, plnil SNB i další úkoly státní správy.²⁸

SNB byl tvořen dvěma oborovými samostatnými složkami. Státní a veřejnou bezpečnost. V rámci těchto složek působili vyzetovatelé podřízení ve všech vyzetování náčelníků m vyzetovacích součástí. SNB byl organizován podle krajů a okresů, přičemž v obcích byla dále organizována podle obvodů.

²⁸ Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

Obrázek . 3: Sbor národní bezpečnosti (SNB) vykonával jednak činnosti, které v demokratických státech obvykle vykonávala policie . jimi byla pověřena složka nazývaná Veřejná bezpečnost Sboru národní bezpečnosti, a pak činnost zpravodajské, zaměřené na boj proti vnitřnímu i vnějščímu nepříteli. tyto činnosti konala Státní bezpečnost (STB) Veřejná bezpečnost (VB) byla složka Sboru národní bezpečnosti, která vykonávala policejní činnost. Obrázek vyobrazuje uniformu SNB v 60. letech 20. století.

Zdroj: <http://www.zlata-puska.cz/historie-cetnictva-snb-policie/>

V roce 1966 došlo ke zrušení krajských a okresních správ Ministerstva vnitra a místo nich byly zřízeny krajské správy SNB a okresní oddělení VB. K další změně v systému SNB dochází v letech 1968 - 1969. Ústavním zákonem č. 143/1968 vzniká československá federace. Otázky vnitřního pořádku a bezpečnosti státu se dostávají do společné působnosti SSR a obou republik.

Posledním zákonem, upravujícím postavení a činnost SNB byl zákon č. 40/1974 Sb., o Sboru národní bezpečnosti ze dne 24. dubna 1974. Charakteristika SNB i vymezení jeho poslání nedoznaly v novém zákoně změny. Dřívejší změny doznaly úkoly. Novými úkoly bylo soustředění a zpracovávání informací důležitých pro bezpečnost státu a jeho politický a hospodářský rozvoj, zabezpečování ochrany ústavních institucí, podílení se na zajišťování úkolů stanovených předpisy o ochraně státního, hospodářského a služebního tajemství, plnění úkolů stanovených v ochranném dohledu. Nová byla také zakotvena mezinárodní spolupráce, jejíž

podstatou byla společnáinnost s bezpečnostními sbory státu socialistické soustavy, zaměřená na její posilování.²⁹

Oprávnění, daná již předchozím zákonem, byla precizována a nově bylo zařazeno oprávnění požadovat prokázání totožnosti, provádět úkony při zjištění totožnosti neznámých osob, zajištění osoby, při zajištění ochrany leteckého provozu, k prohlídce dopravních prostředků při výkonu služby na ŠH, zakázat vstup na určená místa, otevřít byt a odnímtí v cizí zemi o pěstupku.

Zákon poprvé hovoří o mírnějších prostředcích a nově dává příslušníkům SNB oprávnění použít hmat a chvat sebeobrany, slzotvorného prostředku, slzotvorného psa, proudu vody, vytlačování vozidla, úderu zbraní, výstrahy a varovného výstřelu do vzduchu. V návaznosti na jejich použití zákon stanoví povinnost, je-li to s ohledem na okolnosti případu možné, učinit před jejich použitím domluvy, napomenutí a výzvy a rovněž rozzižet d vody jejich použití.

Vztahy SNB k NV a organizacím a občanům byly zakotveny poměrně drobněji a byly specifikovány do oblasti místních záležitostí veřejného pořádku, ve kterých útvary veřejné bezpečnosti plnily úkoly, uložené jim Národním výborem v rozsahu své působnosti, pokud je nemohly zajistit vlastními silami a prostředky. Dalšími byly vztahy při služebních zákrocích směřujících k rozpouštění veřejného shromáždění, manifestace nebo průvodu, které prováděl SNB na základě rozhodnutí příslušného Národního výboru.

Nově byla zakotvena povinnost útvarů SNB poskytnout ochranu osobám povineným výkonem rozhodnutí soudu nebo Národního výboru, pokud tyto nemohly výkon rozhodnutí pro ohrožení života nebo zdraví provést a požádali-li o poskytnutí pomoci. Změny doznaly i vztahy SNB k občanům. Nejvýznamnější bylo zakotvení organizované formy ústí občanů na plnění některých úkolů SNB.

Významným pro plnění bezpečnostních úkolů bylo ustanovení §50 zavazující Federální ministerstvo vnitra k vydání zásad, podle kterých orgány a organizace spravující majetek v socialistickém vlastnictví, budou provádět ostrahu tohoto majetku, a které zároveň stanoví oprávnění pracovníků povinených ostrahou orgánů a organizací a jejich společnost s útvary SNB.³⁰

²⁹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

³⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

6. SOU ÁSTÍ SNB Ě VE EJNÁ BEZPE NOST A STÁTNÍ BEZPE NOST

Jak ji0 bylo výze uvedeno po skon ení 2. sv tové války se Komunistická strana eskoslovenska (KS) soust edila na ovládnutí Ministerstev vnitra a národní obrany. Leninskou zásadu, 0e kádry rozhodují vze, za al orgán uplat ovat v souladu s jednadvaceti podmínkami Komunistické Internacionály, a to hned po únoru 1948.

V kv tnu 1945 vznikl Pohotovostní pluk 1. Národní bezpe nosti, který byl v roce 1946 p eorganizován na Pohrani ní útvarý SNB o 6 000 mu0ích. Tyto pluky sehrály v únoru 1948 významnou úlohu a práv z nich se rekrutovali budoucí p ísluzníci Státní bezpe nosti (StB), kterou odjak0iva ovliv ovala, a pozd ji i díla, Bezpe nostní komise ÚV KS .

Výbor schvaloval leccos, dokonce i ministry a jejich nám stky, ná elníka Vysoké zkoly SNB i ná elníka kádrové správy Federálního ministerstva vnitra (FMV). Komunistický re0im si vezkerou perzeku ní innost umoc oval p íjatými zákony. Jedním z nich byl nap íklad zákon o Národní bezpe nosti z prosince 1948, vydaný pod íslem 286/1948 Sb.

Sbor národní bezpe nosti obsahoval dv svoje slo0ky, a to Ve ejnou bezpe nost (VB) a Státní bezpe nost (STB).³¹

6.1 Ve ejná bezpe nost (VB)

Ve ejná bezpe nost nále0ela do resortu Ministerstva vnitra v rámci federace podle územní p ísluznosti do resort obou národních ministerstev. Ve ejn bezpe nostní slo0ka byla zakotvena v rámci jednoho ze samostatných velitelství VB, které díil velitel a jeho dva zástupci s pomocníkem pro bojový výcvik a strá0ní a hlídkovou slu0bu. Velitelství tvo ilo v roce 1951 sektor politický, kriminálních zlo in , strá0ní a hlídkové slu0by, bojového výcviku, osobních doklad , sektor administrativn - hospodá ský a v neposlední ad také sektor kádrový.

Základními úkoly Velitelství VB byla ochrana ve ejného po ádku, státního a dru0stevního vlastnictví, 0elezni ní, vodní a silni ní dopravy, zvláztních objekt , boj proti kriminalit a ízení m stské dopravy, nábor, zkolení a studium p ísluzník sboru.

³¹ Skladba STB. [online] [citováno 8. kv tna 2014]. Dostupný z: <http://www.kan.cz/skladba-stb>.

V krajích p sobily dv slo0ky bezpe nosti. Prvním bylo Krajské velitelství Státní bezpe nosti a druhým Národní bezpe nosti.³²

V roce 1952 byla vytvo ena Hlavní správa Ve ejné bezpe nosti, která byla tvo ena p ti odbory, a to odborem kriminální slu0by, vn jzí slu0by, pr kazy, dopravní slu0by, hospodá ským odborem. Hlavní správa Ve ejné bezpe nosti byla sou ástí Ministerstva vnitra a byla bezprost edn pod ízena ministru vnitra a jeho nám stkovi pro Ve ejnou bezpe nost.

V roce 1969 bylo z ízeno Hlavní velitelství Ve ejné bezpe nosti jako jeden z útvar výkonného aparátu Ministerstva vnitra eskoslovenské republiky, tvo ené krom ztábních a dalzích útvar správou kriminální slu0by s odbory obecné a hospodá ské kriminality a po ádkové a dopravní slu0by. Dalzí sou ástí této slo0ky byla správa vyzet ování Ve ejné bezpe nosti, která zastávala funkci útvaru vykonávaného aparátu MV SR k zabezpe ení vyzet ování ve VB. Rok 1973 znamenal její postavení v otázkách vyzet ování odbory a podílení se na metodickém ízení základních vyzet ovacích útvar VB.

Po áte ní etapa VB zahrnuje období let 1945 . 1950, kdy byla dosud funk ní organizace z I. republiky a v platnosti z stávala té0 v tzina p edpis z tohoto období, pouze díl ím zp sobem upravených. Základními výkonnými lánky po ádkové slu0by pod ízenými okresnímu velitelství SNB byly stanice SNB. Krom zajiz ování ochrany ve ejného po ádku plnily adu dalzích úkol . Výkon slu0by stanic byl rozd len na slu0bu oby ejnou a zvláztní. Slu0ba oby ejná zahrnovala výkon základních inností, které byly zajiz ovány stanicemi SNB bez zvláztních pokyn státních ú ad . Na rozdíl od slu0by oby ejné, byly úkony spojené se slu0bou zvláztní, podmín ny do0ádáním oprávn ných institucí.³³

V rámci zvláztní slu0by plnily stanice p íkazy Národního výboru, p edevzím na úseku zajiz ování ochrany ve ejného po ádku. Vy izovaly do0ádání orgán , zákonem k tomu zmocn ných, nap . finan ní strá0e ve v cech celních, eskoslovenských drah ve v cech dopravních p estupk , do0adování soud a státních zastupitelstev. Výkon slu0by byl provád n formou obch zek. Po etní stavy p ísluzník , slou0ících na stanicích, byly relativn vysoké a personální obsazení stanic stabilizované. Zjizt né p estupky byly vy izovány ukládáním pokut, napomenutím nebo jednoduchým udáním

³² MACEK, P., UHLÍ , L. D jiny policie a etnictva IV. - eskoslovenská republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

³³ Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

příslužnému úřadu. Pěšiny a zločiny byly zpracovány formou trestního oznámení, které obsahovalo podklady pro dokazování před soudem. Vyzetování zločinů před soudním řízením náleželo vyzetujícímu soudci.

Stanice SNB plnily úkoly téměř bez přímého ovlivňování nadřízených součástí. Velitelé vyšších součástí SNB obvykle řídili běžný výkon služby. Dohlíželi na plnění služebních předpisů a prováděli kontrolu řídicí činnosti velitele stanice. Na zemských velitelstvích SNB a na hlavním velitelství SNB byly vytvořeny organizační odbory, které vedly organizační, dislokační a personální agendu stanic a zpracovávaly předpisy pro výkon služby. Také kontrolovaly plnění těchto předpisů, stanovovaly obsah výcviku a odborné přípravy a podílely se na vymezení obsahu výuky ve školách.³⁴

Další etapa zahrnuje období let 1951-1963. Je pro ni charakteristické vytvoření systému okrskových zmocnění a vytvoření hlídkové služby. V této etapě dochází k tvorbě nových služebních předpisů, upravujících činnost a postavení poádkové služby. V rámci reorganizace bezpečnostního aparátu v letech 1950-1951 byla vytvořena složka Veřejné bezpečnosti, zahrnující dosavadní uniformované služby a kriminální úřadovny. Zároveň byly zrušeny dosavadní stanice SNB. Území okresu bylo rozděleno na okrsky, obsazené okrskovými zmocněními, kteří prováděli bezprostřední výkon služby a odpovídali především za stav ochrany veřejného pořádku ve svém okrsku. K jejich základním úkolům patřilo zejména přecházení trestní činnosti, pátrání po pachatelích trestných činů, chránění veřejného pořádku, dohlížení na dodržování pravidel silničního provozu, podílení se na dohledu v oblasti hlázení a evidence obyvatel a povolovacího systému, organizování, zkolení a využívaní k výkonu služby členy Pomocné strážnice veřejné bezpečnosti.³⁵

Okrsková zmocnění nebyli orgány činnými v trestním řízení a ani nezpracovávali trestní oznámení tak, jako pracovníci zastupující na bývalých stanicích SNB. Při plnění úkolů, zejména na úseku ochrany veřejného pořádku, spolupracovali s Národním výborem a byli povinni plnit jejich požadavky k zajištění veřejného pořádku.

Systém okrskových zmocnění tvořil základ pro zajištění efektivní ochrany veřejného pořádku na bázi dobré úrovně místní a osobní znalosti, jakož i jejich osobní odpovědnosti za plnění úkolů v daném okrsku. V pozdější době bylo poměrně obtížné zajišťovat jejich odborný rást, nebo do těchto funkcí přicházeli příslušníci s nízkou

³⁴ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

³⁵ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

úrovni praktických zkušeností. Tento systém neumožňoval se praktickým dovednostem při výkonu služby od zkušeností okresových zmocněnců. Při zjištění trestné činnosti prováděli okresoví zmocněnci pouze neodkladné zajišťovací úkony a samotné objasnění trestné činnosti bylo záležitostí specialistů ochrany veřejné bezpečnosti.³⁶

6.2 Státní bezpečnost (STB)

Snahy komunistů, účinně zasahovat do výkonu a zaměření služby SNB se odrazily v zřízení Komise pro vnitřní národní bezpečnost (KVNB) při zemských Národních výborech, které zahájily činnost v polovině roku 1945. Tyto jednotky byly poté zrušeny a nahrazeny řídicím a kontrolním orgánem pod názvem Zemský odbor bezpečnosti. V jeho rámci byla zřízena konspirativní specializovaná složka, která se věnovala politické zpravodajství, obranné zpravodajství a hospodářské zpravodajství. V jeho rámci byl zpravodajský boj proti nepřítelům státního zřízení nacistům a kolaborantům, bez ohledu na jejich národnost, politickou nebo náboženskou příslušnost.

Státní bezpečnost byla další neuniformovanou součástí SNB. I zde ale byly v průběhu 50. let zavedeny uniformy, které se ale v praktickém výkonu služby neúčinně používaly. Státní bezpečnostní složka byla posilována a v roce 1952 měla Státní bezpečnost téměř 11 000 pracovníků. Základem bylo především vybudování silného a jednotného bezpečnostního sboru. Zapíjeli o to zejména po et nepřítel státu a nutností boje s nimi. Bylo navrhováno vytvoření pohraniční útvarů a dále pak velení sboru, které mělo tvořit spolehlivý a oddaný lidé lidové demokracii.

30. října 1947 byla zřízena skupina bezpečnostní, tvořená odbory, které řídily činnost uniformovaných i neuniformovaných kriminálních i zpravodajských policejních složek. Po dalších reorganizacích byla zřízena v roce 1948 Skupina I. Bezpečnost, tvořená prezídiem a odbory. Významným bylo schválení organizačního řádu krajských velitelství Státní bezpečnosti v lednu 1950.³⁷

Složka StB byla prakticky vředy upravená. K zajímavé situaci došlo v roce 1960, kdy v souvislosti s přestavbou územní organizace státu dochází k vytvoření okresních oddělení Ministerstva vnitra, jejichž součástí bylo oddělení

³⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

³⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

Veřejné bezpečnosti, po odborné linii řízená příslužnými správami veřejné bezpečnosti. Nadřazenost složky StB složce VB byla dána tím, že náčelník řídil obě složky v okrese a byl nadřízeným náčelníkem složky VB, kterému neměl zasahovat do odborných otázek. Reorganizace zásadní povahy, která probíhala v letech 1963-1964 spočívala ve vytvoření jednotné kontrarozvědky.

Se vznikem československé federace dochází k dalším změnám, a to k rozdělení státobezpečnostních složek na federální a republikové. V pravomoci federálních orgánů zůstala pouze zahraniční rozvědka a další složky přebývaly ztrojeny, což bylo zdrojem kompetenčních sporů mezi jednotlivými složkami.

7. POMOCNÉ AKTIVITY OBĚVŮ

Období po roce 1945 bylo charakterizováno zapojováním oběvů do plnění některých bezpečnostních úkolů. Odrazem toho bylo vytváření aktivních oběvů na bázi dobrovolnosti. Vznikaly pomocné služby oběvů s cílem udržení veřejného pořádku a ochranou osob a majetku na celém území SR.

7.1 Pomocná stráž veřejné bezpečnosti (PS VB)

Pomocná stráž veřejné bezpečnosti byla vytvořena podle vzoru pomocných brigád milice v SSSR, na základě usnesení vlády SR a Nařízení ministra národní bezpečnosti. Hlavním úkolem Pomocné stráže veřejné bezpečnosti bylo pomáhat při zabezpečování ochrany veřejného pořádku, bezpečnosti osob a majetku, bezpečnosti silničního a železničního provozu a při ochraně státních hranic. Dále se jednalo o jiné úkoly národní bezpečnosti při zajištění realizace rozhodnutí vlády a nařízení Národního výboru k předcházení a zamezování zločinů.

Jednotky Pomocné stráže veřejné bezpečnosti byly zřizovány převážně na venkově, a to pouze tam, kde byla ustavena JZD, československé státní statky a strojní traktorové stanice. Úkolem jednotek v počtu 3-10 členů byla především ochrana drůbežního vlastnictví před rozkrádáním, ničením a poškozováním.³⁸

³⁸ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

V období roku 1953 -1954 byly zakládány na základ zkušeností získaných z budování jednotek Pomocných strážů Veřejné bezpečnosti na venkov , této jednotky PS VB ve městech a v místech, kde do té doby neexistovaly zemědělské objekty socialistického sektoru. Postavení a úkoly PS VB jako celku a jejich členů procházely postupnými změnami a byly upravovány vyhlázkami. Nejpracovanější z nich byla vyhláška Federálního ministerstva vnitra č. 3/1984 SB., o Pomocné strážě VB.

Členové této strážě vykonávali službu v civilním oblečení a byli opatřeni páskou na rukávu, nošenou na levém nadloktí s iniciálami PS VB. Tato páska byla původně modrá se bílými písmeny, později bílá s černými písmeny. Kromě toho byli vybaveni zvláštními předměty.

Jistou zvláštností bylo zakotvení aktivu PS VB přímo v zákoně. Zákon stanovil působnost aktivu do oblasti zajištění ochrany veřejného pořádku, bezpečnosti a plynulosti silničního provozu a ochrany státních hranic.³⁹

Členem pomocné strážě se mohl stát dobrovolník z občanů, oddaný socialistickému společenství a státnímu zřízení, používající všeobecní vázanosti a disciplíny, který byl starší 21 let a navíc doporučen Národním výborem. Když byl přijat, jeho výkon služby byl prováděn samostatně nebo společně s příslušníky SNB. Musel se řídit jejich rozkazy a pokyny. Významné bylo jejich právní postavení, protože při výkonu služby byly označeny statusem veřejného činitele. Zákon jim při vykonávání služby udílel široká oprávnění jako zjištění místa činu a zjištění všech potřebných okolností, výsledků šetření, napomínání občanů při nepřestupcích a poruzování veřejného pořádku, vyzvání osob k legitimaci i k jejich následování na nejbližší útvar SNB v případě narušení veřejného pořádku svým nepřístojným chováním, zastavování vozidel při poruzování nepřestupků a silničních předpisů, zjištění plynulosti dopravního provozu a neposlušnosti pokračovat v jízdě i v případě, kterým byla snížena schopnost řízení pod vlivem alkoholu nebo z jiného vážného důvodu.⁴⁰

V letech 1958 - 1962 byly podporovány snahy organizovat jednotky PS VB na pracovištích v průmyslových závodech. Zde bylo cílem zapojení co nejvíce lidí do ochrany ekonomiky. Tyto jednotky se ale neosvědčily a v letech 1963 - 1965 byly postupně zrušeny.

Dalšími speciálními jednotkami byly jednotky zednářů . Svazarmovců , kteří se cvičenými psy dobrovolně pomáhali VB při zabezpečování veřejného pořádku

³⁹ Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

⁴⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

a p i pátrání v lesnatém a t Oko p ístupném i nep ehledném terénu. Jejich psi byli také pou0ívání na pachové práce a sledování stop pachatel na místech trestného inu. Organizování t chto jednotek se ale nepoda ilo rozzít it.⁴¹

7.2 Pomocná slu0ba dopravních inspektorát (DI) VB

Pomocná slu0ba dopravních inspektorát VB vznikla v roce 1953. Byla to p edevzím dobrovolná pomoc orgán m p i zajiz ování bezpe nosti a plynulosti silni ního provozu, p i odstra ování nedostatk v dopravním hospodá ství a p i provád ní technických prohlídek dopravních prost edk , v neposlední ad p i teoretické p íprav idi .

leny této pomocné slu0by se mohli stát dobrovoln se hlásící idi i, automechanici, gará0mist i, zam stnanci benzinových erpadel a ostatní osoby mající odborné znalosti v oboru silni ní dopravy. Dobrovolníci museli být beztrestní a doporu ení národním výborem, Revolu ním oborovým hnutím nebo eskoslovenským svazem mláde0e pro výkon t chto funkcí. Následn zkolení, vyu0ívání, ízení a organizaci len pomocné slu0by dopravního inspektorátu provád ly dopravní inspektoráty VB.

lenové t chto pomocných slu0eb m li oprávn ní v p ípad porušení pravidel silni ního provozu p estupce zastavit a po p edlo0ení svého pr kazu 0ádat od idi e p edlo0ení doklad k ízení a provozu vozidla. Pokud zjistili p estupek v doprav nebo závadu v silni ním provozu vozidla, m li právo p estupci domluvit, napomenout jej, pop . p estupek oznámit nejbli0zímu dopravnímu inspektorátu. P i zjist ní záva0ného nedostatku v technickém stavu motorového vozidla, který by mohl ohrozit 0ivoty osob nebo zp sobit v tží hmotnou zkodu, jako0 i p i zjist ní podnapilosti idi e, byli oprávn ni idi i zakázat dalzí jízdu a ihned vyrozum t DI VB. Zam ovali se také na výchovnou práci mezi obyvatelstvem, mláde0í a na závodech, která byla zam ena na dodr0ování dopravních p edpis a dobrovolné sebekázni. lenové pomocné slu0by dopravních inspektorát vykonávali slu0by v civilním od vu, ale na rukávu nosili ozna ení v podob 0luté pásky s iniciálami PS DI a m li u sebe i zvláztní pr kaz. Pomocná slu0ba DI, zanikla v roce 1962, kdy byla spojena s PS VB.⁴²

⁴¹ MACEK, P., UHLÍ , L. D jiny policie a etnictva IV. - eskoslovenská republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

⁴² MACEK, P., UHLÍ , L. D jiny policie a etnictva IV. - eskoslovenská republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

7.3 Pomocná stráž VB na železnici

členem pomocné stráže na železnici, která vznikla v roce 1955, se mohl stát dobrovolně se hlásící zaměstnanec československých státních drah. Účinnost těchto jednotek se zaměřovala především na ochranu veřejného pořádku, ostatně jako další pomocné služby občanstvu, ale tady zlo zejména o bezpečnost na železnici, boj proti nehodovosti, úrazovosti, zmetkovitosti a poštárním v době zaměstnání i mimo ni a boj proti rozkrádání a poškození zásilek, přepravovaných železnicí.

Členění a instruktáže jednotek organizovali úsekoví zmocněnci drah. V roce 1963 bylo na železnici registrováno 491 jednotek, avšak v průběhu let docházelo k jejich poklesu, a to jich v roce 1981 bylo pouze 169. Mohla za to reorganizace složky Veřejné bezpečnosti. V souvislosti se zrušením okresové služby a zřízením obvodních oddělení VB byly tyto jednotky ponechány jen na dležitých železničních uzlech a byly podřízeny okresním oddělením VB.⁴³

7.4 Jednotky Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti československého svazu

mládeže (PS VB - SM)

Zřízení Pomocné stráže VB - SM bylo reakcí na nedostatky ve výchovné práci s mládeží, resp. na stav trestné činnosti mládeže. Jednotky byly vytvářeny zejména ve městech se silnou koncentrací mládeže.

Členem této jednotky se mohl stát člen československého svazu mládeže, který byl starší 18 let, na doporučení základní organizace SM a schválený předsednictvem Okresního výboru a okresním oddělením VB. Účinnost jednotek spočívala v preventivním a výchovném působení na mládež ve formě pohovorů a besed s jednotlivci i rodinami, v ovlivňování volného času mládeže a po pracovní a v mimozákladní době. V roce 1962 byly tyto jednotky začleněny do jednotné Pomocné stráže Veřejné bezpečnosti.⁴⁴

⁴³ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a trestnictva IV. - československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

⁴⁴ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a trestnictva IV. - československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

7.5 Obaný tí dopravní inspekto i

Od roku 1959 zejména v dopravních závodech a podnicích státního sektoru, byly ustavovány obanztí dopravní inspekto i p edevzím z len Revolu ního oborového hnutí . vzorných idi , kte í ujeli 100 000 Km bez nehody a dopravních závad a plnili vzorn podmínky hospodárnosti provozu vozidla. V roce 1962 byli tito inspekto i také za azení do jednotné Pomocné strá0e Ve ejné bezpe nosti.

Hlavním úkolem dopravních inspektor bylo p sobit na dodr0ování dopravní kázn dopravních p edpis , udr0ování nezávadného technického stavu vozidla a jeho hospodárný a bezpe ný provoz. M li také za úkol p sobit výchovn na ostatní ú astníky silni ního provozu. V p ípad , 0e zjistili n jaké poruzení pravidel, byli oprávn ní upozornit provinilého, napomenout ho nebo oznámit to dopravnímu inspektorátu VB. Pokud neohrozili bezpe nost silni ního provozu, byli oprávn ni zastavovat vozidla, jako0 i zakázat jízdu idi i, u kterého byla patrná opilost. Dopravním inspektorát m oznamovali rovn 0 zjist né závady v silni ním provozu.

Vozidla, je0 inspekto i u0ívali, byla ozna ena rovnostranným trojúhelníkem s modrým okrajem a erveným nápisem a se siluetou automobilu. Zna ení bylo umíst no na elním skle aut. Krom tohoto ozna ení m l jezť ka0dý inspektor v idi ském pr kazu zvláztní kupon vydaný p ísluzným Dopravním inspektorátem. Na kuponu bylo vymezeno oprávn ní zakro it proti naruzitel m po ádku a bezpe nosti na silnicích.⁴⁵

7.6 Pomocníci pohrani ní stráje (PPS)

Dobrovolné aktivity byly vytvá eny i k podpo e vojsk. Tyto aktivity byly budovány na základ zkuzeností sov tských pohrani ních vojsk z roku 1978, kdy byla vytvo ena dru0stva a následn ety. Ozna ení pro pomocnou pohrani ní strá0 byla zelená rukávová páska s erným nápisem nozená na levém nadloktí a zároveň u sebe nosili speciální pr kaz. Od roku 1958 se p istoupilo k budování oddíl mladých ochránc hranic v rámci d tské pionýrské organizace. V roce 1967 m ly organizace pomocné pohrani ní strá0e 12 000 len .

O p íjetí do jednotky rozhodoval velitel ur eného útvaru po projednání s p ísluzným Národním výborem. Ob an se stal pomocníkem po slo0ení slibu do rukou

⁴⁵ MACEK, P., UHLÍ , L. D jiny policie a etnictva IV. - eskoslovenská republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

ná elníka. Pomocníci byli zařazováni do jednotek, zřízených pro služební ná elníky, kteří byli odpočívající za jejich činnost. Činnost pomocníků nebyla honorována, ale za mimořádný výkon služby i mimořádné výsledky jim mohl být udělen v cený nebo peněžný dar. Pomocníci vykonávali službu bu samostatně i s vojáky. Pokud vykonávali službu se členy PS nebo proslužníky SNB, řídili se jejich pokyny a mohli podle nich používat i obušky nebo slzotvorné prostředky. Členové byli povinni při výkonu funkce zachovávat zákony a ostatní právní předpisy. Při vystupování si museli počínat rozvážně, zdvořile a dbát cti, vážnosti a důstojnosti občanů i své vlastní. Dále museli aktivně plnit povinnosti, trvale zvyšovat své politické a odborné znalosti jako i připravenost k ochraně státních hranic. Byli povinni zachovávat také mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se seznámili při plnění své funkce.

Pomocníci mohli být uvolněni ze služby na vlastní žádost proslužným válečníkem, který byl rovněž oprávněn zbavit je jejich funkce, pokud neplnili své povinnosti, nebo se dopustili jednání neslučitelného s touto funkcí.⁴⁶

8. Všeobecné záležitosti inosti bezpečnostních sborů

V oblasti prováděcích předpisů, které by upravovaly praktickou a organizační stránku činnosti proslužníků SNB, došlo zprvu po roce 1945 ke zvláštní situaci. Pro výkon služby SNB zde platily prozatím předpisy, které regulovaly činnost a postupy bývalých složek bezpečnostní služby. Jednalo se o Instrukci SNB, která byla sice po určitou dobu jistou raritou, avšak dle názoru autorů její dočasná platnost byla dlekazem toho, že úprava odborných záležitostí by měla být stejná bez ohledu na ten či onen režim.

Předlohou instrukce SNB byla předválečná instrukce pro četnictvo, v níž byly uvažovány pouze potřeby změny právního charakteru. Dle instrukcí bylo úkolem SNB udržovat podle státních úřadů v celém území československé republiky veřejný pořádek a veřejnou bezpečnost. Na záležitosti místní policie měla SNB pouze dohlížet a být pouze nápomocný obcím.⁴⁷

⁴⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-99. ISBN 978-80-866477-55-8.

⁴⁷ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

8.1 Vztah mezi úřady a mezi příslušníky SNB a jejich chování.

Službu konanou k udržování veřejného pořádku a bezpečnosti řídil politický úřad, který zároveň představoval úřad slušební. Oznámení o výkonech souvisejících se službou činil proto Sbor národní bezpečnosti pouze jemu. O zvlášť důležitých případech, proti kterým SNB zasáhl mimořádným způsobem, zejména o zprotivení nebo o násilných útocích na příslušníky, kteří použili zbraně, byla podávána zpráva, a to zpravidla cestou Zemskému velitelství Sboru národní bezpečnosti nebo také telegraficky Ministerstvu vnitra.

Styk slušebních úřadů byl v tehdejší době pouze ústní. Při vzájemném styku ve službě se jen vykal. Vyžítí představený byl osloven slovem „pane“ v kombinaci s jeho dosaženou hodností. Politický úřad nedisponoval vůči příslušníkovi disciplinárním právem. Nemohl je tedy ani odměňovat ani trestat. Byl-li příslušník hodně odměněn nebo vyznamenán, učinil návrh jeho nadřízení. Touto cestou si na něho mohl i stádat a žádat, aby mu byl sdělen výsledek vyžítování. Příslušník směl přednést svoji stíhlost na civilního úředníka svému vojenskému představenému. Ten se vzhledem k předemtu stíhlosti nebo ke slušebním zájmům obrátil buď na nejbližšího představeného dotčeného úředníka, nebo učinil oznámení na vyžítí místa i stíhlost jako neodvodnou záležitostí.

Příslušníkovi Sboru národní bezpečnosti bylo přikázáno chovat se vážně, slušně a zdvořile. Každý jejich zásah vedle hrubosti a surovosti slovy nebo činem při jejich jednání a úkonech způsobil újmu jak jednotlivci, tak celému sboru. Vystupoval-li příslušník veřejně, musel být vždy řádně oblečen podle předpisu a ozbrojen pobojnou zbraní. Do služby musel být vyzbrojen nabitou karabinou nebo pistolí a vztyčeným bodákem na karabině, opatřen svracími etiketami, zápisníkem, slušební knížkou, obvazovým balíčkem a pátracími pomůckami. Směl služebně zakročit pouze, byl-li plně vyzbrojen. V případě nebezpečí byla ale povolena výjimka.

Chování příslušníka bylo vždy vojenské, chvilně klidná a odměřená, při chvilách museli pozorovat okolí a vzít si, co se děje. Při slušebních výkonech nebo při vstupu do úředních místností bylo zakázáno kouřit. Obecně se pak mohl příslušník vyvarovat všeho, co by mohlo vyvolat nepříznivé poznámky, pomluvy nebo dokonce posměšky obyvatelstva. Během služby bylo zakázáno chodit do hostinců, výepů a do kaváren na jídlo, pití i zábavu. Pokud zde příslušníci museli vstoupit vzhledem k poznatkům zjistit během služby, byli to povinni při návratu z obchůdky nahlásit veliteli stanice. Mimo službu také nesměli příslušníci navštívovat krmy, které neměly dobrou pověst.

Jako hlavní ctnosti p ísluzník SNB byly uvád ěny neúplatnost a pravdivost. To znamenalo, ůe se nedali podplatit nejen pen ězi i dary, ale také ani od pln ění povinností p íbuzenstvím i p átelstvím, osobním odporem nebo náklonností. P ísn bylo zakázáno, aby p ísluzník SNB p íjal od n které strany ve spojitosti s výkonem sluŮby dar, odm ěnu nebo pohost ění, i kdyŮ mu to bylo nabídnuto za naprosto nezávadných okolností. Nesm ěl rovn Ů ani vykonávat sluŮební povinnosti závislé na n jakém slibu. Byl povinen zachovávat p ísnou ml ěnlivost ve vzech sluŮebních záleŮitostech.⁴⁸

8.2 Znalosti p ísluŮník SNB

P ísluzníci SNB m ěli povinnost snaŮit se, aby si ve svém obvodu osvojili co moŮná nejd ěkladn ějí místní a osobní znalost, protoůe se jim tím podstatn ě usnadnilo pln ění sluŮebních povinností. Místní znalost znamenala znalost p íkázaného sluŮebního obvodu, tedy terénu, osad, v tŮích továren a podnik Ů, samot, pozemních i vodních komunikací, les Ů, k ovin, byt Ů, nocleháren úkryt Ů a skrytí nebezpe ěných osob a znalost rozd ělení obvodu stanice na obch zkové rajóny. Ve vzech v cech m ěl p ísluzník povinnost se p í výkonu jeho sluŮby vyznat, pro snadný, dobrý a rychlý p ístup v p ípad ě pot eby.

V p ípad ě znalosti osob m ěl p ísluzník SNB znát vzeobecn ě po et obyvatel v celém sluŮebním obvodu i v jednotlivých osadách, jejich národnost, náboŮenství, zam stnání, zp sob Ůivota, ostatní vlastnosti, zvyky a oby eje. Zvlázt ě musel znát vzechny osoby, které se p í vykonávání svého ve ejného ú adu nebo sluŮby s SNB sluŮebn ě stýkají, nebo které poŮívají zvlázt ění váŮnosti u obyvatelstva nebo mají velký vliv. Dále pak osoby, které jsou s obyvatelstvem v ěstém styku, a proto mohou podat v ad ě v cí zprávu. Velmi d ěleŮitá byla pak znalost vzech nebezpe ěných osob a osob, se kterými se tyto osoby stýkají. P ísluzníci museli také znát, jaké ěny a opomenutí jsou prohlázeny za trestné a vzechny zákony a na ízení, která souvisejí s jeho sluŮbou.⁴⁹

⁴⁸ MACEK, P., UHLÍ Ů, L. D ějiny policie a ětnictva IV. - ěskoslovenská republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

⁴⁹ MACEK, P., UHLÍ Ů, L. D ějiny policie a ětnictva IV. - ěskoslovenská republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

8.3 Rozdělení služby SNB

Služba SNB byla rozlišována na takovou, která patřila k obyčejným povinnostem SNB a byla vykonávána bez zvláštních pokynů od úřadů, nazývaná službou obyčejnou a službou zvláštní, kdy se pak jednalo o vykonávání zvláštních vrchnostenských nařízení a asistenční služby.

Do obyčejné služby spadaly úkoly jako zmaření trestného činu, pátrání po provinilcích, udržet ve veřejném klidu a chránit vlastnictví i osoby před násilím vznešeného druhu, udržovat a zjednat pořádek v případě shromáždění i jiných aktivitách obyvatel, dohled nad podomním obchodem a tiskopisy, zbroj vojáky, zatýkání osob, na které byl vydán zatykač, dohled nad veřejnými ústavami a zařízeními jako byly železnice, telegrafy, telefony, silnice, hranice, péče o volná na pozemních i vodních komunikacích, dohled nad dodržením silničních předpisů a v neposlední řadě také mohli příslušníci SNB podle povahy případu dotknout osobu napomenout, uinit na ni oznámení, předvést ji nebo zatknout, nasadit jí pouta nebo v případě potřeby použít také zbraň.

Při provádění těchto služeb na zvláštní vyzvání byla smíratelná nařízení vydána pro ten který případ. Jinak platily všeobecné služební předpisy. Vyzvání jednotlivých orgánů úřadů, které se nacházejí ve veřejné službě, mohlo být podkládáno za zvláštní pokyn jen v případě, je-li souviselo bezprostředně s jejich služebním výkonem.

Okresní velitel SNB se měl každým den dostavit do úřadu a v době určené představeným tohoto úřadu přijmout služební příkazy a oznámit, jak byly vykonány mu uložené služby SNB. Přihodilo-li se něco zvláštního, měl se dostavit i v jiné době a o zvláštních událostech uinit oznámení ihned.⁵⁰

Každý poukaz nebo vyzvání ke službě i každá služba byla zapisována do staniční služební knihy s poznámkou, s jakým výsledkem byla vykonána. Výpis z ní měl být poslán ke konci každého týdne služebnímu úřadu, jestliže nemohl nahlédnout do služební knihy na místě sám. Při nebezpečí z prodlení nemohl být příkaz udělen veliteli stanice i jeho zástupci, mohl služební úřad dát příkazy každému příslušníkovi a ten byl povinen je vykonat. Soudy a státní zastupitelství mohly, požadovat služby SNB přímo. V jiných oborech však pouze prostřednictvím politických úřadů, nebo přímo dožadování muselo být odvozeno nebezpečím z prodlení. Pouze ve velmi naléhavých

⁵⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

p ípadech, kdy hrozilo nebezpe í z prodlení, se mohly obrátit p ímo na velitele stanice SNB, o em0 m l 0ádající ú ad neprodlen uv domit p ísluzný slu0ební ú ad.

Výkon zvlázních slu0eb ve vztahu k soud m a státním zastupitelstvím se ídil pon kud odlizn jzími pravidly. V p ípad pot eby t chto orgán slu0eb SNB, vydávaly zpravidla velitelstvím stanic SNB svého ú edního obvodu písemná vyzvání. V naléhavých p ípadech mohl prezident sborového soudu, státní zástupce okresní soudce nebo jejich nám stek a vyzet ující soudce, ústn vyzvat ka0dého p ísluzníka za azeného ke slu0b v daném okrese, aby provedl jemu ozna ený výkon. P ísluzníku SNB m lo být toto dodate n písemn potvrzeno, pokud o to po0ádal.

Vežkeré zlo iny a p e iny nále0ející p ísluznosti krajského soudu oznamoval SNB v místech, v nich0 bylo sídlo krajského soudu státnímu zastupitelství, v jiných místech pak okresnímu soudu a o soudních p estupcích, byla ín na v0dy okresnímu soudu. Trestné iny, které byly stíhány na ve ejnou 0alobu, byly oznamovány, dopustili se jich nedosp lí, tedy osoby, které nedovrzili v dob ínu 14. roku svého v ku, poru enskému soudu a dopustili se jich mladiství, p ísluznému soudu mláde0e, v jeho0 obvod se mladiství zdr0ovali.

Jednalo-li se o osoby, které podléhaly vojenské soudní pravomoci, byla trestní oznámení ín na p ísluznému vojenskému prokurátoru. Pokud byly p edm tem oznámení pouze p estupky, pak p ísluznému funkcioná i vojenského prokurátora. Krom toho bylo zasláno stru né oznámení nejbli0zímu p edstavenému veliteli dot ené vojenské osoby nebo vojenskému velitelství, kterému byla tato osoba odevzdána.

Kdy0 nastalo nebezpe í z prodlení, m li p ísluzníci i bez p edchozího vyzvání a i p ed oznámením trestného p ípadu, pátrat po vinících a d kazech zp sobilých k jejich usv d ení a zamezit, aby byly zma eny stopy trestného ínu. Kdy0 bylo pot eba k tomuto ú elu, mohl zatýkat i provád t domovní prohlídky a výsledek své ínnosti poté oznámit okresnímu soudu nebo státnímu zastupitelství.

V trestních v cech mladistvých provinilc sm l SNB bez povolení soudu ínit pouze neodkladná opat ení nutná k ujasn ní v ci, k zabrán ní út ku pachatele, zahrazení stop trestného ínu a k zajizt ní d kaz . Soudy a státní zastupitelství vyzývaly SNB zpravidla ke slu0ebním výkon m týkajících se ur íté trestní v ci, kdy se vyzvání vztahovalo ke konkrétnímu slu0ebnímu výkonu, anebo mohlo být vzeobecného rázu. Stejn tak byly dané ú ady oprávn ny vyu0ívat slu0eb SNB p í pátrání po stopách trestních skutk , o kterých se dozv d ly nebo o zprávách vzbuzujících podez ení.

P ísluzníci byli rovn 0 povinni na vyzvání eskortovat v zn . Ke st e0ení v z a ke slu0bám p í soudních p elí eních mohlo vzak být u0íváno SNB jen v p ípad nouze

a zlo-li o nebezpečné zloince. Při konání soudního jednání byly-li obavy, že bude soudu kladen odpor, mohl jeho přednost použít SNB k podpoře. V případě nebezpečí z prodlení tak mohl uinit každý soudní úředník, pověřený soudním jednáním, který dané vyzvání mohl uinit i ústně. Při služnících SNB byli povinni, ihned jakmile výkon provedli, oznámit jeho výsledek.⁵¹

8.4 SNB a její zvláštní předpisy v postupech

Sbor národní bezpečnosti měl v úmyslu na paměti, že je povolán především k udržování ve veřejném pořádku, klidu a bezpečnosti a k ochraně osob a majetku občanů. Toho měl dosáhnout tím, že se zdržel veškeré činnosti, která nenáležela jeho povolání.

Instrukce uváděla, že budlost stanic SNB se neosvídila po tem slušeb a oznámení, ale tím, že v jejich obvodech nebude ohrožován klid a bezpečnost. Pokud by se tak stalo, musí se tomu rychle a úspěšně odpomoci. Jestliže byl příslušník SNB odkázán sám na sebe, byla mu doporučena co nejvyšší opatrnost. Měl okamžitě uvážit, jak má postupovat, aby dosáhl co nejjistějšího výsledku. Pokud to okolnosti dovozovaly a pokud tak mohl uinit, a aniž by tím byl zmařen úspěch, měl zvážit, zdali a jakou pomoc by si mohl zjednat u příslušníků nebo jiných osob nacházejících se na blízkosti. Pokudé však měl zakrojit odhodlaně a s povinným sebeobětováním. Nikdy pak nesmí upustit od plnění služební povinnosti vzhledem k ohledu na svoji bezpečnost. Orgány bezpečnostních úřadů podezřelé z trestných činů nebo zločinů mohly uvěznit i bez písemného nařízení. Jakmile příslušník viníka zadržel, měl se co nejvíce vynasnažit, aby se dozvěděl o svěřcích případu a zjistil věci, které se k němu vztahují i vše ostatní, co by mohlo přispět k dalšímu vyšetřování. Při eskortování bylo předkázáno zadrženého přisledit tak, aby nemohl jiným nic podstrít, nic odhodit, zničit nebo se dorozumívat znamením s jinými a dokonce domlouvat se se spoluviníky. Příslušník eskortující zadrženého měl jít vždy přiměřeně blízko za ním, aby ho mohl, kdyby chtěl utéct, hned chytit. Neměl se s ním nikdy zapojovat do žádné rozmluvy nebo s ním nijak jednat. Když byl někdo zraněn na místě, měl příslušník oznámit, zda způsobené zranění je nutno pokládat za lehké, těžké nebo životu nebezpečné a kterými prostředky bylo toto poranění způsobeno.⁵²

⁵¹ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

⁵² MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a četnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

Při pistižení napodobovatele nebo padlatele ve věcných úpravách papírů nebo mincí, mluví služník pátrající po falsifikátech, po všech nástrojích, látkách a jiných věcech, kterých bylo při trestném činu použito, zabavit je a odevzdat příslušnému soudu.

V případech ohrožení může být zejména vyšetřeno, jak byl ohrožen, nebo jestli bylo k jeho založení využito zvláštního zapalovače. Pokud byla zločinem způsobena škoda nebo nebezpečí pro život či majetek jiným způsobem, než jak bylo uvedeno, může být ohledáním zvlášť vyšetřeno, jakého násilí či jaké lsti a jakých prostředků a nástrojů bylo při tom použito, jak velká škoda tím byla způsobena nebo zamýšlena a jaký zisk tím ušel, nebo jaké nebezpečí hrozilo lidskému životu, zdraví nebo bezpečnosti vlastní a cizímu majetku.

Domovní prohlídku, tj. prohledávání bytu nebo jiných místností, náležejících k domácnosti, bylo možné vykonat jen tehdy, když zde bylo odvodněné podezření, že se tam ukrývá nějaká osoba podezřelá ze zločinu a přečinu, nebo že tam jsou věci, jejichž držení nebo ohledání může být pro vyšetřování důležité. Výjimka byla přípustná pouze u osob pod policejním dohledem, u kterých bylo možno za policejního dohledu vykonat v každé chvíli prohledání domu nebo osoby. Tito podezřelí mohli být také podrobeni prohlídce vlastní a odvětví.⁵³

Prohlídku bylo možné provést zpravidla jen po předložení výsledku toho, u něhož nebo na něm měla být vykonána a jen tehdy, když výsledkem nebylo docíleno ani, aby hledané bylo dobrovolně vydáno, ani aby byly odstraněny předměty, pro které má být prohlídka vykonána. Prohlídku bylo možné vykonat zpravidla jen na základ soudcovského příkazu. Ten musel být dodán osobě, které se týkal v nejbližších 24 hodinách. Při konání prohlídky ve vojenské, vojskem obsazené nebo pronajaté budově, to bylo ohlázeno veliteli a k prohlídce pak přidána vojenská osoba k tomu určená. Z důvodu dosažení účelů trestního soudního řízení mohly bezpečnostní orgány v případě nebezpečí z prodlení vykonat domovní prohlídku z vlastní moci i bez soudcovského rozkazu, zatknout nebo předvést osobu, když byla pistižena při páčení trestného činu anebo když u ní byly nalezeny věci, nasvědčující tomu, že se takového činu zúčastnila.⁵⁴

⁵³ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

⁵⁴ Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

Domovní prohlídka i prohlídka osoby měla být vykonána vždy bez zbytečného rozruchu a tak, aby prohledávaný nebyl více, nežli je to nevyhnutelně potřeba obdržován a vyrušován, aby bylo co nejvíce zšetřeno jeho pověsti a jeho soukromých tajemství, která nesouvisela s vyšetřováním a aby bylo dbáno co nejbedlivěji na jeho osobnosti a služnosti.⁵⁵

9. KOMPARACE VYBRANÝCH INSTITUT BEZPEČNOSTNÍCH SBORŮ V HISTORII A SOUČASNOSTI

Jak již bylo v druhé kapitole vysvětleno, Policie ČR je ozbrojený bezpečnostní sbor a se svou celostátní působností patří mezi státní orgány, tudíž jedná jménem státu. Dlouhou řadu let se vyvíjel a v současné době vymezuje jeho působnost zákon o Policii ČR.

9.1 Policie versus etnictvo

Policisté, respektive policejní příslušníci, nikdy neměli jednoduchou působnost. A není tomu ani dnes, i když technika i doba pokročily a neustále se rozvíjejí. Objevilo se ale mnoho faktorů, se kterými musejí ve srovnání s minulostí bojovat.

Je to například podstatná výzvěš kriminalita občanů ČR nejen dospělých, ale také mladistvých. Díky novým moderním technologiím se jim daří v tuzemsku zločinů a narušitelů veřejného pořádku dopadnout. Dříve mělo etnictvo opravdu hodnou pověst a pravidla, které tehdejší příslušníci museli dodržovat a v případě jejich nedodržení za to byli náležitě potrestáni a dokonce z výkonu služby propuštěni. Dnes denně sledujeme v médiích o zkorumpovaných policistech, policistech, kteří byli při výkonu služby pod vlivem alkoholu nebo neadekvátně postupovali při jednání s pachateli a jejich chování při výkonu veřejné ochrany a pořádku bylo přehnané nebo nevhodné pro danou situaci.

Zatímco v minulosti měli členové bezpečnostního sboru povinnost znát obyvatele a okolí svého rajónu, dnes již to není až tak moc důležité a mnozí z důvodu mnohem většího počtu obyvatel oproti minulosti, otevřeným hranicím a volné migraci cizinců. etnictvo a v běžných policejních orgánech dob minulých vzbuzovali u obyvatel

⁵⁵ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva IV. - Československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

mnohem větší respekt, než jak je tomu dnes. Etnictva dříve měli také jiné pravomoci než jak je tomu nyní u Policie. Zkrátka s měnící se dobou se změnila i pravidla.

9.1.1 Etník a policista a jejich použití výzbroje

Výzbroj etnictva se skládala samozřejmě z uniformy a z donucovacích prostředků, nejprve z bodáku a zavlí a od poloviny 30. let pak přibyly nově zavedené pušky. Další součástí slušební výzbroje byl obuzek zavedený v roce 1926. Předepsaná výstroj a střílivo byla poskytována etníkům zdarma. Vedle výzbroje užívali etníci slušební pomůcky jako svrací a spojovací etížky, zápisník, slušební knítku, obvazový balíček, pátrací pomůcky a elektrickou svítilnu.

Užití zbraní bylo omezeno mezi nejkrajnější donucovací prostředky. Etník je směl použít pouze za předpokladu nutné obrany, nezlo-li odpor překonat jinak, při zamezení útoku nebezpečného jedince. Obuzek bylo používáno při zakrojení proti davu, při zatýkání, při zakrojení v rojnici. Než však použil svoje zbraně, musel zkusit použít jednodušší a mírnější prostředky jako napomenutí, zatčení, pronásledování, přiložení svracích etížek. Každý výstřel a zásah zbraní se hlásil nadřízenému tedy veliteli etnictva.⁵⁶

Výstroj současněho policisty je samozřejmě vývojem doby modernější a předpokládá potřebám jeho policejního zaměření. Součástí jeho uniformy jsou také donucovací prostředky. Použití základních donucovacích prostředků, které nosí policisté u sebe nebo které mohou použít při sjednávání ochrany ve veřejném pořádku i při ochraně osob a majetku, je možné jen tehdy, pokud není možné sjednat právo jiným způsobem. Jsou to především pouta, obuzek, slušební zbraň, technické prostředky k zabránění odjezdu vozidla, pes, slzotvorné prostředky. Naopak jsou chráněni neprůstelnou vestou, ochrannými ztíty nebo přilbami, toto je však výstroj až při složitějších zákrocích, jako jsou demonstrace nebo nepokoje.

Prakticky i současný policista se řídí podobnými pravidly užívání donucovacích prostředků. Slzotvorné prostředky může použít jen na volných prostranstvích, obuzek zase jen na méně zranitelné části lidského těla, kde nejsou životně důležité orgány, pouta jen při předvedení nebo omezení svobody u osoby, která klade odpor. Před použitím zbraní rovněž musí zaznít upozornění, následně varovný výstřel a pak až samotné použití zbraní vůči pachateli. Co se týče útoku mpsa, jeho použití je podobné

⁵⁶ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva II. - Československá republika (1918-1939). Praha: POLICE HISTORY, 1999, 52-73. ISBN 80-902670-0-9.

jako se zbraní, nejdříve je potřeba vyzvat s výstrahou osobu páčající p estupek i trestný in a pak a0 vypustit psa.⁵⁷

9.1.2 etnictvo a Policie v oblasti silni ního provozu

Jako d sledek rozvoje motorizace byly z ízeny od 1.5.1935 etnické silni ní kontrolní stanice. Jejich obvod byl ur ován silni ní sítí. Jejich innost tehdy ídil velitel a jejich hlavním úkolem bylo hlídkování v p ikázaném slu0ebním obvodu, dozor nad dodr0ováním p edpis , S vyvíjející se dobou a obyvatelstvem se vyvíjela také automobilová doprava. Pozornost byla v nována zejména hlavním silni ním spoj m ve dne i v noci a také u mezinárodních silnic. Povinností hlídek bylo také poskytnutí první pomoci a doprava zran ěných k léka i.⁵⁸

Dnes v dopravním prost edí p sobí Dopravní slu0ba policie, která svou inností svých speciálních metod a prost edk ů inn reguluje a ídí silni ní provoz na pozemních komunikacích. Je jednou ze speciálních slo0ek policie s právním, preventivním, dohlí0ecím a kontrolním charakterem své innosti. Obsahem její p sobnosti je díky neustálému rozvíjení automobilové dopravy oblast dohledu na bezpe nost silni ního provozu a jeho ízení, objas ování a zet ení silni ních dopravních nehod, vedení evidencí silni ních dopravních nehod, vyjad ování se ve v cech stanovení místní a p echodné úpravy provozu na pozemních komunikacích, sou innost s novými orgány státní správy. Dohlí0et na silni ní provoz mohou bu ve ejn , nebo skryt . Mohou zastavovat vozidla, kontrolovat je, odebírat idi m idi ské pr kazy, zakázat idi i jízdu, vybírat pokuty, rozhodnout o odstran ění vozidla.⁵⁹

9.1.3 etnictvo a Policie v oblasti trestné innosti

Snahy etnictva o získání samostatnosti v kriminalistice, podporované pot ebou zkvalitn ění pátrací slu0by, vedly v roce 1922 ke z ízení etnického odd lení u poznávacího ú adu policejního editelství v Praze. I tehdy ezili etníci trestné iny kriminálního charakteru, a ur it ne tak záva0né jako dnes.

⁵⁷ MACEK, P. a kol. Bezpe nostní slu0by. Praha: POLICE HISTORY, 2008, 1, 73-79. ISBN 978-80-86477-48-0.

⁵⁸ MACEK, P., UHLÍ , L. D jiny policie a etnictva II. - eskoslovenská republika (1918-1939). Praha: POLICE HISTORY, 1999, 52-73. ISBN 80-902670-0-9.

⁵⁹ MACEK, P. a kol. Bezpe nostní slu0by. Praha: POLICE HISTORY, 2008, 1, 73-79. ISBN 978-80-86477-48-0.

Proto vznikla tato potřeba na specializované složky a detailní vyšetřování. Hlavním úkolem bylo zřízení daktyloskopické služby v etnictvu, podávání znaleckých posudků a jednotní řízení etnické pátrací služby, která měla vést ke zkvalitnění pátrání po hledaných osobách, dále kriminální evidence, chov a výcvik služebníků, řízení bezpečnostního rozhlasu, stanovování nových metod a zkušeností při trestnéinnosti, pátrání po mezinárodních pachatelích.⁶⁰

V současné době je kriminalisticko bezpečnostní innost jednou z hlavních organizačních taktických forem policejní bezpečnostní innosti. Pro kriminalisticko technickou innost je charakteristická jistá univerzálnost, determinovaná širokou škálou metod a prostředků používaných kriminalistickými techniky, znalci, ale i jinými oprávněnými policejními orgány. Je zde vyžadována vysoká specializace. Podstatu kriminalisticko technické innosti vystihují znaky jako pronikání do struktur společenských vztahů, materiálních změn, vliv faktorů na psychiku člověka nebo zjištění velkého množství informací o chování obyvatel a zvláště pachatelů.

Úkolem současné kriminální policie je vyhledávání a ohledávání místa inu s jeho dokumentováním, realizace opatření a výkon při prověření trestných in, pátrání po pohybovaných a hledaných osobách a včech, zkoumání zajištěných podmínek a stop na expertízách, výkon pyrotechnické innosti, spolupráce s dalšími složkami bezpečnostních sborů současnosti.⁶¹

⁶⁰ MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva II. - Československá republika (1918-1939). Praha: POLICE HISTORY, 1999, 52-73. ISBN 80-902670-0-9.

⁶¹ MACEK, P., FILÁK, A. Základy teorie policejní bezpečnostní innosti. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 5, 16, 20, 44, 50, ISBN 80-86477-21-5.

ZÁV R

Budování demokratického státu má dlouhý a trvalý proces, při němž zde hraje velkou roli policejní organizace státu z hlediska jeho ochrany materiální i nemateriální povahy. K vypracování bakalářské práce bylo proto zvoleno téma: Úloha SNB v letech 1945 - 1990 při zajištění bezpečnosti osob a majetku.

Bakalářská práce je rozdělena do kapitol. Po úvodu v práci jsou ve druhé kapitole teoreticky vysvětleny základní pojmy, které se vztahují k bakalářské práci, zejména k bezpečnostním sborům a jeho složkám. Obsah třetí a čtvrté kapitoly charakterizuje poválečné období, jejich vývoj, fungování bezpečnostních složek a režim, kterým se stát v této době řídil. Náplní páté kapitoly bakalářské práce je charakteristika a činnost Sboru národní bezpečnosti. Do zbytkové kapitoly jsou promítnuty součásti SNB, tedy Veřejná bezpečnost a Státní bezpečnost, jejich činnost a organizace v poválečném období, pravomoci a vývoj. Sedmá kapitola popisuje pomocné aktivity občanů bezpečnostním složkám. V osmé kapitole jsou uvedeny všeobecné záležitosti činnosti bezpečnostních sborů a devátá kapitola obsahuje komparaci policie a etnicity, tedy srovnání bezpečnostních sborů v současnosti a v minulosti.

Cílem tohoto krátkého historického exkurzu a tedy celkově bakalářské práce je postavení vývoje bezpečnostních orgánů na našem území, jakož i komparace jejich struktury a organizace činnosti. Analýza postavení a činnosti Sboru národní bezpečnosti a jeho složek. Veřejná a Státní bezpečnost, jakož i dalších subjektů v etnicky pomocných aktivitách občanů v dané oblasti jsou v práci považovány za její hlavní cíl.

Při psaní bakalářské práce bylo využito metody syntézy a metody komparace činnosti a orgánů v minulosti a současnosti, také metody historického zkoumání a metody analýzy právní úpravy postavení a činnosti policejních a jiných bezpečnostních orgánů činných po roce 1918, zvláště v období 1945 - 1990.

Autor se domnívá, že cíl bakalářské práce se vzemi užitými metodami byl splněn.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJ

HRUDKA, J., ZÁMEK, D. Organizace a činnost policejních služeb. Praha: POLICE HISTORY, 2012, ISBN 978-80-86477-56-5.

MACEK, P. a kol. Bezpečnostní služby. Praha: POLICE HISTORY, 2008, 1, 73-79. ISBN 978-80-86477-48-0.

MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva IV. - československá republika (1945-1989). Praha: POLICE HISTORY, 2011, 13-80. ISBN 978-80-866477-55-8.

MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva II. - československá republika (1918-1939). Praha: POLICE HISTORY, 1999, 52-73. ISBN 80-902670-0-9.

MACEK, P., UHLÍŘ, L. Dějiny policie a etnictva I. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 68-94. ISBN 80-86477-26-6.

MACEK, P., FILÁK, A. Základy teorie policejní bezpečnostní činnosti. Praha: POLICE HISTORY, 2004, 5, 16 - 20, 44 - 50, ISBN 80-86477-21-5.

Seznam použitých internetových zdroj

Historie policie a etnictva [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.mvcr.cz/policie/historie.html>.

Policie české republiky. [online] [citováno 27. dubna 2014]. Dostupný z: <http://www.policie.cz/clanek/o-nas-policie-ceske-republiky-policie-ceske-republiky.aspx>.

Skladba StB. [online] [citováno 8. května 2014]. Dostupný z: <http://www.kan.cz/skladba-stb>.

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ A TABULEK

Seznam obrázků

- Obrázek 1: Na obrázku je vyobrazen etník z doby vzniku SR. Československá republika po svém vzniku v roce 1918 převzala uniformy i strukturu rakouskouherského etnictva. Uniformy byly zedozelené a hierarchie hodností byly vojenského stylu..... 12
- Obrázek 2: Na obrázku je uniformovaný etník. V roce 1938 byly bezpečnostní složky na vrcholu slávy. Policejní organizace struktura doznala oproti roku 1918 velkou spoustu zásadních změn. Hlavně díky vývoji techniky vzniklo mnoho nových specializovaných útvarů, jako silniční etnictvo pátrací etnictvo atd. V roce 1938 u nás bylo přes 100 policejních úřadů 12
- Obrázek 3: Sbor národní bezpečnosti (SNB) vykonával jednak úkoly, které v demokratických státech obvykle vykonávala policie. Jím byla pověřena složka nazývaná Veřejná bezpečnost Sboru národní bezpečnosti, a pak úkoly zpravodajské, zaměřené na boj proti vnitřnímu i vnějškovému nepříteli. tyto úkoly konala Státní bezpečnost (STB) Veřejná bezpečnost (VB) byla složka Sboru národní bezpečnosti, která vykonávala policejní úkoly. Obrázek vyobrazuje uniformu SNB v 60. letech 20. století 28

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Patrik Mráz

Obor: Bezpečnostní studia

Forma studia: Kombinovaná

**Název práce: Úloha SNB v letech 1945 ě 1990 p ě i zajiřování bezpečnosti osob
a majetku**

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 52

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulních českých použitých zdroj : 6

Počet titulních zahraničních použitých zdroj : 0

Počet internetových zdroj : 3

Počet ostatních zdroj : 0

Vedoucí práce: PaedDr. Ing. Jan Zelinka